

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Управління фінансовим бізнесом»
Форма здобуття освіти: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Фінансовий моніторинг у діяльності страхової компанії»**

здобувача Кузьменко Злати Романівни
(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:

канд.екон.наук, доцент,

професор кафедри банківської справи та страхування

(наукова ступінь, учене звання, посада)

_____ Т.І. Стецюк
(підпис) (Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:
доктор економічних наук, професор

_____ Л.О. Примостка
(підпис)

Київ 2026

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 69 сторінок, 2 таблиці, 6 рисунків, список використаних джерел налічує 33 найменування.

«Фінансовий моніторинг у діяльності страхової компанії»

Об'єктом дослідження є процес здійснення фінансового моніторингу у страховій компанії.

Предметом дослідження є фінансові відносини між страховою компанією, страхувальниками та суб'єктами державного фінансового моніторингу, що виникають у процесі здійсненні фінансового моніторингу.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – обґрунтування теоретичних і практичних аспектів здійснення фінансового моніторингу у діяльності страхової компанії, виявлення проблем та визначення напрямів його вдосконалення.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- розкрити сутність, мету та значення фінансового моніторингу в діяльності страховика;
- дослідити нормативно-правове регулювання та принципи функціонування системи фінансового моніторингу;
- визначити місце фінансового моніторингу в системі управління та внутрішнього контролю страхової компанії;
- проаналізувати процедури фінансового моніторингу та відповідальність суб'єктів;
- виявити проблеми функціонування фінансового моніторингу в страхових компаніях;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності системи фінансового моніторингу в сучасних умовах.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в узагальненні підходів до визначення сутності фінансового моніторингу, уточненні його ролі у діяльності страхових компаній, розробленні рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансового моніторингу, які можуть бути використані страховими компаніями для підвищення ефективності внутрішнього контролю, мінімізації фінансових ризиків і забезпечення відповідності нормативним вимогам.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2026.

Рік захисту роботи 2026.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, страхова компанія, ризик-орієнтований підхід, легалізація доходів, належна перевірка клієнта, фінансова безпека.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	6
1.1 Економічна сутність та значення фінансового моніторингу	6
1.2 Нормативно-правові засади здійснення фінансового моніторингу у страхуванні	16
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СТРАХОВІЙ КОМПАНІЇ	26
2.1 Місце та роль фінансового моніторингу в системі управління страховою компанією	26
2.2 Особливості здійснення фінансового моніторингу в ризиковому страхуванні	39
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	49
3.1 Проблемні аспекти фінансового моніторингу у страхуванні	49
3.2 Напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу у страховій компанії	57
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку фінансового ринку фінансовий моніторинг відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості діяльності фінансових установ та запобіганні легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Особливої уваги ця проблема набуває для страхових компаній, які виступають активними учасниками фінансових потоків і можуть бути використані для проведення сумнівних операцій. В умовах інтеграції України до європейського економічного простору та посилення вимог до фінансової безпеки зростає необхідність удосконалення системи фінансового моніторингу страховиків [19]. Водночас існуючі механізми фінансового контролю вітчизняних страхових компаній потребують адаптації до міжнародних стандартів та сучасних викликів. Це обумовлює актуальність дослідження та необхідність пошуку ефективних підходів до організації фінансового моніторингу у страховій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового моніторингу та протидії легалізації доходів знайшла відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема О.І. Барановський, В.М. Берізко, С.А. Буткевич, С.В. Коваленко, О.О. Куришко, О.О. Глущенко, О.Д. Василик [1], а також зарубіжних дослідників у сфері фінансової безпеки та комплаєнсу. У їхніх роботах розкрито сутність фінансового моніторингу, його роль у забезпеченні стабільності фінансової системи, а також механізми державного регулювання у цій сфері. Окремі аспекти організації фінансового моніторингу в страхових компаніях досліджувалися недостатньо комплексно, що зумовлює необхідність подальшого вивчення специфіки функціонування відповідних систем у страховій галузі. Залишаються невирішеними питання підвищення ефективності процедур фінансового моніторингу з урахуванням сучасних ризиків і цифровізації фінансових послуг.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – обґрунтування теоретичних і практичних аспектів здійснення фінансового моніторингу у діяльності страхової компанії, виявлення проблем та визначення напрямів його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити сутність, мету та значення фінансового моніторингу в діяльності страховика;
- дослідити нормативно-правове регулювання та принципи функціонування системи фінансового моніторингу;
- визначити місце фінансового моніторингу в системі управління та внутрішнього контролю страхової компанії;
- проаналізувати процедури фінансового моніторингу та відповідальність суб'єктів;
- виявити проблеми функціонування фінансового моніторингу в страхових компаніях;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності системи фінансового моніторингу в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес здійснення фінансового моніторингу у страховій компанії.

Предметом дослідження є фінансові відносини між страховою компанією, страхувальниками та суб'єктами державного фінансового моніторингу, що виникають у процесі здійсненні фінансового моніторингу.

Методи дослідження: у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: методи аналізу та синтезу - для узагальнення теоретичних положень фінансового моніторингу; порівняльний метод - для оцінки нормативно-правових підходів; системний підхід - для дослідження фінансового моніторингу як складової системи управління страхової компанії; методи узагальнення та логічного аналізу - для формування висновків і рекомендацій.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість роботи полягає в узагальненні існуючих

підходів до визначення сутності фінансового моніторингу та уточненні його ролі у діяльності страхових компаній. Методична значущість полягає у формуванні підходів до оцінки ефективності системи фінансового моніторингу та розробленні рекомендацій щодо її вдосконалення. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання страховими компаніями для підвищення ефективності внутрішнього контролю, мінімізації фінансових ризиків та забезпечення відповідності нормативним вимогам.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правові акти України у сфері фінансового моніторингу, офіційні дані державних органів, статистичні матеріали, а також фінансова звітність і внутрішні документи страхових компаній.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розкрито теоретичні основи фінансового моніторингу у страховій компанії. Другий розділ присвячено аналізу організації системи фінансового моніторингу в страховій компанії. У третьому розділі визначено проблеми функціонування та запропоновано напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу страховика.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

1.1 Економічна сутність та значення фінансового моніторингу

У сучасних умовах розвитку фінансового ринку, що супроводжується цифровізацією фінансових послуг, ускладненням фінансових інструментів та активізацією міжнародного руху капіталів, зростають ризики використання фінансових установ у схемах легалізації незаконних доходів і фінансування протиправної діяльності. Особливої актуальності ці процеси набувають для страхових компаній, діяльність яких пов'язана з акумулюванням значних фінансових ресурсів, довгостроковими зобов'язаннями перед клієнтами та можливістю здійснення значних страхових виплат. У таких умовах фінансовий моніторинг виступає ключовим інструментом забезпечення прозорості фінансових операцій, своєчасного виявлення підозрілих транзакцій та мінімізації фінансових ризиків. Це обумовлює необхідність поглибленого дослідження його сутності, функцій та особливостей організації в діяльності страховика.

Важливість фінансового моніторингу в діяльності страховика зумовлюється також необхідністю забезпечення фінансової безпеки як окремої компанії, так і фінансової системи в цілому. Страхові компанії, виступаючи посередниками у перерозподілі значних обсягів фінансових ресурсів, потенційно можуть бути використані для здійснення операцій, що мають ознаки легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, ризики виникають у процесі укладання договорів страхування, формування страхових резервів та здійснення страхових виплат, що потребує підвищеної уваги до контролю за фінансовими потоками клієнтів.

У цьому контексті фінансовий моніторинг набуває значення не лише як інструмент дотримання законодавчих вимог, але й як складова системи управління ризиками страхової компанії. Його ефективне функціонування забезпечує своєчасне виявлення підозрілих операцій, сприяє підвищенню якості управлінських рішень та формує інформаційну основу для оцінки фінансових ризиків. Крім того, впровадження дієвої системи фінансового моніторингу позитивно впливає на репутацію страховика, підвищує довіру з боку клієнтів і партнерів та сприяє зміцненню його конкурентних позицій на ринку.

Зміст фінансового моніторингу доцільно розкривати через його сутність, принципи та функціональне призначення. У загальному розумінні фінансовий моніторинг являє собою комплекс організаційних, правових та аналітичних заходів, спрямованих на виявлення, аналіз і запобігання фінансовим операціям, пов'язаним із легалізацією незаконних доходів та іншими фінансовими правопорушеннями. Його сутність полягає у здійсненні постійного контролю за фінансовою діяльністю клієнтів, оцінці ризиків та забезпеченні прозорості фінансових потоків.

Важливим елементом функціонування системи фінансового моніторингу є дотримання принципів, на яких ґрунтується діяльність із запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Ці принципи визначають загальні засади організації фінансового моніторингу, забезпечують узгодженість дій його суб'єктів та підвищують ефективність функціонування всієї системи.

Базовим є принцип ризик-орієнтованого підходу (РОП) організації фінансового моніторингу. Його ключова ідея полягає у тому, що заходи фінансового контролю застосовуються диференційовано залежно від рівня ризику, пов'язаного з клієнтом, фінансовою операцією або видом діяльності. У структурі ризик-орієнтованого підходу виділяють декілька взаємопов'язаних елементів. Першим із них є національна оцінка ризиків, яка здійснюється на рівні держави та передбачає визначення найбільш вразливих сфер і типів операцій з точки зору можливого використання у схемах легалізації незаконних доходів або

фінансування тероризму. Результати такої оцінки формують загальні орієнтири для побудови системи фінансового моніторингу.

Наступним елементом є ризик-орієнтований нагляд, який реалізується регуляторними органами. Його сутність полягає у тому, що інтенсивність та частота контролюючих заходів щодо фінансових установ визначається з урахуванням рівня притаманних їм ризиків. Важливу роль відіграє також впровадження ризик-орієнтованого підходу безпосередньо у діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема страхових компаній. Це передбачає побудову внутрішніх систем протидії легалізації доходів у межах яких здійснюється ідентифікація клієнтів, оцінка їх ризиковості та встановлення відповідних заходів контролю.

Окремим напрямом реалізації ризик-орієнтованого підходу є виконання процедур KYC (Know Your Customer) та CDD (Customer Due Diligence), які передбачають ідентифікацію клієнтів, перевірку їх ділової репутації, аналіз джерел походження коштів та постійний моніторинг фінансових операцій.

Отже, принцип ризик-орієнтованого підходу забезпечує ефективний розподіл ресурсів фінансового моніторингу, дозволяючи зосередити основну увагу на найбільш ризикових клієнтах і операціях, що підвищує результативність протидії фінансовим правопорушенням.

Одним із ключових є принцип пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави, який передбачає спрямування заходів фінансового моніторингу на забезпечення фінансової безпеки та недопущення використання фінансової системи у протиправних цілях. Він визначає соціально-економічну значущість фінансового моніторингу та його роль у підтриманні стабільності фінансового ринку.

Важливим є також принцип пріоритетності запобіжних заходів над заходами протидії, відповідно до якого основна увага зосереджується на попередженні правопорушень, а не лише на реагуванні на вже вчинені порушення. Це означає необхідність своєчасного виявлення ризиків і впровадження превентивних механізмів контролю.

Принцип координації та взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу забезпечує узгодженість дій між державними органами та фінансовими установами, що сприяє підвищенню ефективності виявлення та запобігання фінансовим правопорушенням.

Не менш важливим є принцип невідворотності покарання та пропорційності заходів впливу, який передбачає застосування санкцій до порушників законодавства у сфері фінансового моніторингу відповідно до характеру та ступеня порушення. Це сприяє підвищенню дисципліни учасників фінансового ринку.

Принцип збереження та захисту інформації, а також забезпечення її повноти, актуальності та своєчасності, відіграє ключову роль у формуванні ефективної інформаційної бази фінансового моніторингу. Надійний обмін інформацією дозволяє оперативно реагувати на потенційні загрози.

Важливим є також принцип доступності інформації для проведення фінансового моніторингу, який передбачає створення умов для отримання необхідних даних з метою здійснення ефективного контролю за фінансовими операціями.

Окреме значення має принцип міжнародного співробітництва, що передбачає взаємодію з іноземними державами, їх уповноваженими органами та міжнародними організаціями у сфері протидії фінансовим правопорушенням. Це особливо актуально в умовах глобалізації фінансових потоків.

Таким чином, система принципів фінансового моніторингу формує методологічну основу його здійснення, забезпечує узгодженість дій усіх учасників та сприяє підвищенню ефективності протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму як відображено на рис. 1.1.

Рисунок 1.1. – Принципи фінансового моніторингу

Джерело: розроблено автором на основі [2; 3; 4]

Розглянуті нами принципи формують методологічну основу організації фінансового моніторингу та визначають загальні підходи до його здійснення. Водночас для більш глибокого розуміння ролі фінансового моніторингу в діяльності страховика необхідно звернутися до розкриття його економічної сутності.

Насамперед доцільно звернутися до нормативно-правового визначення фінансового моніторингу, закріпленого у законодавстві України. Відповідно до Закону України 361 «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», фінансовий моніторинг визначається як сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [3].

Наведене визначення відображає нормативно-правовий підхід до розуміння фінансового моніторингу та акцентує увагу на його функціональному призначенні. Для поглибленого розуміння сутності фінансового моніторингу необхідно здійснити аналіз наукових підходів до трактування цього поняття.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності фінансового моніторингу

Визначення терміна «фінансовий моніторинг» з різних наукових точок зору		
№	Трактування	Представники наукових шкіл
1	Економіко-правовий механізм у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.	І. Канцір, М. Брицька (2019)
2	Економіко-правовий метод протидії тероризму.	О. Вовчак, В. Канцір, І. Канцір (2019)
3	Система заходів, що передбачає підвищення рівня фінансової, а відповідно й економічної безпеки держави шляхом здійснення контролю за фінансовими операціями, зменшення обсягів фінансових злочинів, а саме: зростання рівня конкурентоздатності держави, скорочення розмірів тіньової економіки, зростання надійності банків, збільшення надходжень до бюджету держави від конфіскованого нелегального майна, сплати податків від виявлених незаконних доходів, скорочення корупції, збільшення ефективності застосування бюджетних ресурсів.	О. Кузьменко, Т. Доценко, Л. Скринька (2019)
4	Комплекс фінансових, правових, нормативних заходів, спрямованих на запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що проводяться на різних рівнях функціонування фінансової системи, для забезпечення економічної, фінансової, національної безпеки держави.	О. Кузьменко, А. Бойко, Г. Яровенко, Т. Доценко (2020)
5	Сукупність методичних, організаційних, нормативно-правових та інституційних заходів, спрямованих на ефективне функціонування національної системи боротьби з фінансуванням тероризму	О. Грабчук, І. Супрунова (2020)

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6; 7; 8; 9]

Сутність фінансового моніторингу не є однозначно визначеною у науковій літературі та трактується залежно від підходів дослідників. Зокрема, одні автори розглядають фінансовий моніторинг як форму фінансового контролю, інші, як інструмент запобігання фінансовим правопорушенням, тоді як третій підхід пов'язує його із системою управління ризиками фінансових установ.

Така багатоваріантність підходів зумовлює необхідність їх систематизації та критичного аналізу з метою більш чіткого визначення сутності фінансового моніторингу, зокрема з урахуванням специфіки діяльності страховика.

Виходячи з багатогранності підходів до визначення сутності фінансового моніторингу, доцільно розглянути його функціональне призначення, яке дозволяє

більш повно розкрити його зміст та роль у діяльності фінансових установ, зокрема страховиків. Фінансовий моніторинг виконує низку взаємопов'язаних функцій, серед яких ключовими є такі:

1. Превентивна (запобіжна) функція. Полягає у виявленні та недопущенні фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, фінансуванням тероризму або іншими незаконними діями. У діяльності страховиків ця функція проявляється через перевірку клієнтів, аналіз їхньої поведінки та оцінку ризиковості операцій ще до їх здійснення.

2. Контрольна функція. Передбачає постійний нагляд за фінансовими операціями клієнтів та відповідністю діяльності установи вимогам законодавства у сфері фінансового моніторингу. Вона реалізується через внутрішні процедури контролю, аудит та комплаєнс.

3. Аналітична функція. Спрямована на обробку, систематизацію та аналіз інформації щодо фінансових операцій з метою виявлення підозрілих схем і тенденцій. У страховій діяльності це може включати аналіз нетипових страхових виплат або частих змін страхувальників.

4. Інформаційна функція. Передбачає формування, накопичення та передачу інформації до уповноважених органів щодо підозрілих фінансових операцій. Важливим аспектом є забезпечення достовірності та своєчасності подання такої інформації.

5. Ризик-орієнтована функція. Полягає у виявленні, оцінці та управлінні ризиками, пов'язаними з фінансовими правопорушеннями. Для страховиків це означає сегментацію клієнтів за рівнем ризику, застосування посиленого контролю до високоризикових категорій та оптимізацію внутрішніх процедур.

6. Регулятивна функція. Відображає роль фінансового моніторингу як інструменту реалізації державної політики у сфері протидії фінансовим злочинам. Вона забезпечує виконання вимог нормативно-правових актів та міжнародних стандартів.

7. Репутаційна функція. Сприяє формуванню довіри до фінансової установи, зокрема страхової компанії, шляхом забезпечення прозорості її діяльності та мінімізації участі у сумнівних операціях.

Отже, фінансовий моніторинг виконує комплекс взаємопов'язаних функцій: превентивну, контрольну, аналітичну, інформаційну, ризик-орієнтовану, регулятивну та репутаційну, які в сукупності забезпечують виявлення, запобігання та мінімізацію фінансових правопорушень.

Реалізація цих функцій сприяє підвищенню прозорості діяльності фінансових установ, зміцненню їх фінансової безпеки та формуванню довіри до фінансової системи загалом.

Водночас ефективне виконання зазначених функцій можливе лише за умови чіткої організації системи фінансового моніторингу та розподілу повноважень між його суб'єктами. Саме тому фінансовий моніторинг в Україні побудований за дворівневим принципом, що передбачає поєднання державного регулювання та безпосереднього контролю фінансових операцій на рівні установ.

Зокрема, фінансовий моніторинг в Україні здійснюється на двох рівнях: державному та первинному, що забезпечує комплексний підхід до протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Перший рівень - державний фінансовий моніторинг. На цьому рівні фінансовий моніторинг здійснюється уповноваженими державними органами, ключову роль серед яких відіграє Державна служба фінансового моніторингу України. Вона виступає фінансовою розвідкою країни та забезпечує збір, обробку і аналіз інформації про підозрілі фінансові операції.

До суб'єктів державного фінансового моніторингу також належать:

- Національний банк України — здійснює нагляд за банками;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку — контролює учасників фондового ринку;
- інші державні органи в межах їх повноважень.

Основними функціями державного рівня є:

- формування та реалізація державної політики у сфері фінансового моніторингу;
- аналіз отриманої інформації про фінансові операції;
- передача матеріалів до правоохоронних органів у разі виявлення ознак правопорушень;
- здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Другий рівень - первинний фінансовий моніторинг. Цей рівень охоплює безпосередньо фінансові установи та інші суб'єкти господарювання, які здійснюють фінансові операції з клієнтами.

До суб'єктів первинного фінансового моніторингу належать:

- банки;
- страхові компанії;
- кредитні спілки;
- фінансові компанії;
- платіжні організації;
- суб'єкти, що надають послуги у сфері обігу віртуальних активів;
- інші визначені законодавством установи.

На цьому рівні реалізуються такі ключові завдання:

- ідентифікація та верифікація клієнтів (KYC-процедури);
- встановлення кінцевих бенефіціарних власників;
- моніторинг фінансових операцій клієнтів;
- виявлення підозрілих або ризикових операцій;
- формування та подання повідомлень до Держфінмоніторингу.

Особливу роль у системі первинного фінансового моніторингу відіграють страхові компанії, які повинні враховувати специфіку страхових продуктів, можливість використання страхування для легалізації доходів, а також оцінювати ризики, пов'язані з клієнтами та страховими виплатами.

Взаємодія між суб'єктами фінансового моніторингу. Ефективність системи фінансового моніторингу забезпечується налагодженою взаємодією між державним та первинним рівнями.

Основні напрями такої взаємодії включають:

- інформаційний обмін: суб'єкти первинного фінансового моніторингу передають інформацію про підозрілі операції до Держфінмоніторингу;
- зворотний зв'язок: державні органи надають роз'яснення, рекомендації та узагальнені матеріали щодо типових схем порушень;
- нагляд і контроль: регулятори здійснюють перевірки та оцінюють ефективність внутрішніх систем фінансового моніторингу;
- координація з правоохоронними органами: у разі виявлення правопорушень інформація передається для подальшого розслідування.

Таким чином, дворівнева система фінансового моніторингу в Україні забезпечує поєднання функцій безпосереднього контролю фінансових операцій на рівні установ із централізованим аналізом і державним наглядом, що підвищує ефективність протидії фінансовим правопорушенням.

Потрібно зазначити, що фінансовий моніторинг є складною та багатогранною економіко-правовою категорією, сутність якої у науковій літературі трактується неоднозначно, як форма фінансового контролю, інструмент протидії фінансовим правопорушенням та складова системи управління ризиками фінансових установ. Така багатоваріантність підходів дозволяє розглядати фінансовий моніторинг як комплексний механізм, спрямований на забезпечення прозорості фінансових потоків і захист фінансової системи.

Важливу роль у розкритті змісту фінансового моніторингу відіграють його принципи, зокрема законності, ризик-орієнтованості, безперервності, комплексності та конфіденційності, які визначають основні засади його організації та функціонування у діяльності фінансових установ.

Реалізація сутності фінансового моніторингу відбувається через виконання низки функцій: превентивної, контрольної, аналітичної, інформаційної,

регулятивної та репутаційної, що забезпечують виявлення, аналіз і попередження підозрілих фінансових операцій, а також сприяють мінімізації фінансових ризиків.

Організаційною основою функціонування фінансового моніторингу в Україні є його дворівнева система, яка включає державний та первинний рівні. Така побудова забезпечує поєднання централізованого державного нагляду та безпосереднього контролю фінансових операцій на рівні фінансових установ, що підвищує ефективність протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Таким чином, фінансовий моніторинг виступає важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави та стабільності фінансового сектору. Його ефективність залежить від рівня розвитку нормативно-правової бази, якості внутрішніх процедур та здатності страхової компанії адаптуватися до сучасних викликів. Подальше вдосконалення системи фінансового моніторингу є необхідною умовою розвитку страхового ринку та підвищення його стабільності.

1.2 Нормативно-правові засади здійснення фінансового моніторингу у страхуванні

Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні базується на комплексному нормативно-правовому забезпеченні, яке визначає правові засади організації, здійснення та контролю діяльності у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Ця система є невід'ємною складовою державної політики у сфері фінансової безпеки та відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості фінансових потоків, запобіганні тінізації економіки та підвищенні довіри до фінансового сектору.

Вона охоплює сукупність законодавчих актів, підзаконних нормативних документів, а також внутрішніх регламентів фінансових установ, які визначають

порядок здійснення фінансового моніторингу, права та обов'язки суб'єктів фінансового моніторингу, а також механізми взаємодії між ними.

У сучасних умовах фінансовий моніторинг виступає важливим інструментом державної фінансової політики та економічної безпеки країни. Його значення зумовлюється необхідністю протидії зростаючим фінансовим загрозам, пов'язаним із глобалізацією фінансових ринків, розвитком цифрових технологій та ускладненням фінансових інструментів.

В умовах інтеграції України до європейського економічного простору особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, що сприяє підвищенню ефективності системи фінансового моніторингу та рівня захисту фінансової системи. Ключовим нормативно-правовим актом, який регулює діяльність у сфері фінансового моніторингу, є 361 Закон України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом» [3].

Цей закон визначає правові основи функціонування системи фінансового моніторингу, встановлює повноваження суб'єктів, а також регламентує порядок здійснення контролю за фінансовими операціями. Відповідно до цього закону, фінансовий моніторинг розглядається як сукупність заходів, спрямованих на запобігання та протидію фінансовим правопорушенням.

Зазначений закон є базовим для всієї системи фінансового моніторингу та імплементує міжнародні стандарти, зокрема рекомендації FATF та директиви Європейського Союзу. Це свідчить про спрямованість українського законодавства на інтеграцію до європейського правового простору. З метою наочного відображення еволюції нормативно-правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні доцільно розглянути етапи розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів, представлені на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Етапи розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів

Джерело: розроблено автором на основі [3; 10; 11]

Як видно з рис. 1.2, становлення системи фінансового моніторингу в Україні відбувалося послідовно та характеризувалося поступовим розширенням її функціонального змісту відповідно до міжнародних стандартів. Початковий етап (2002 р.) заклав правові основи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Подальші зміни у 2010 році відобразили необхідність врахування питань фінансування тероризму, що було обумовлено глобальними викликами у сфері фінансової безпеки.

Наступний етап (2014р.) характеризується імплементацією оновлених рекомендацій FATF, що зумовило включення до системи фінансового моніторингу заходів щодо протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Завершальним на даний момент є етап 2019 року, який пов'язаний із прийняттям нового базового закону, що гармонізував національне законодавство з європейськими вимогами, зокрема Директивою ЄС 2015/849 [20], та закріпив ризик-орієнтований підхід як ключовий принцип функціонування системи.

Таким чином, представлена на рисунку еволюція свідчить про поступову трансформацію системи фінансового моніторингу в Україні від базової моделі контролю до сучасної, комплексної та ризик-орієнтованої системи, інтегрованої у міжнародний фінансовий простір.

Важливе місце у формуванні сучасної системи фінансового моніторингу в Україні займає Закон України «Про національну безпеку» (2018 р.) [9], який визначає концептуальні засади державної політики у сфері безпеки та закріплює фінансову безпеку як одну з ключових складових національної безпеки держави.

Зазначений закон формує цілісне бачення системи національної безпеки, в межах якої фінансова безпека розглядається як стан захищеності фінансових інтересів держави, суспільства та суб'єктів господарювання від внутрішніх і зовнішніх загроз. У цьому контексті фінансовий моніторинг виступає одним із ключових інструментів забезпечення такої безпеки, оскільки дозволяє своєчасно виявляти та нейтралізовувати фінансові операції, пов'язані з незаконною діяльністю.

Закон визначає основні загрози національній безпеці, серед яких особливе місце займають фінансові правопорушення, зокрема легалізація (відмивання) доходів, фінансування тероризму, корупція та тінізація економіки. У зв'язку з цим підвищується значення ефективного функціонування системи фінансового моніторингу як елемента державного механізму протидії таким загрозам.

Крім того, Закон України «Про національну безпеку» визначає суб'єктів сектору безпеки і оборони, до яких належать державні органи, що прямо або опосередковано залучені до реалізації політики у сфері фінансової безпеки. Це створює інституційну основу для взаємодії між органами фінансового моніторингу, правоохоронними органами та іншими суб'єктами, що забезпечують національну безпеку.

Важливим аспектом є також закріплення у законі принципів діяльності у сфері національної безпеки, зокрема верховенства права, прозорості, підзвітності та ефективності. Ці принципи безпосередньо корелюють із принципами

фінансового моніторингу та визначають вимоги до організації його системи, включаючи діяльність фінансових установ.

У контексті інтеграції України до європейського та світового безпекового простору закон передбачає гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, що також поширюється на сферу фінансового моніторингу. Це сприяє підвищенню ефективності протидії транскордонним фінансовим злочинам та зміцненню міжнародного співробітництва.

Таким чином, Закон України «Про національну безпеку» (2018 р.) відіграє системоутворюючу роль у формуванні підходів до забезпечення фінансової безпеки держави та підсилює значення фінансового моніторингу як одного з ключових інструментів протидії сучасним фінансовим загрозам. Його положення створюють нормативне підґрунтя для інтеграції фінансового моніторингу у загальну систему національної безпеки та визначають стратегічні орієнтири його розвитку.

Важливим елементом нормативно-правового регулювання є також підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України, нормативні документи Національного банку України та інших регуляторних органів. Зокрема, значну роль відіграє Постанова Кабінету Міністрів України №537, яка визначає статус та повноваження Державної служби фінансового моніторингу України. Відповідно до цієї постанови, зазначений орган є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фінансового моніторингу.

В Україні діяльність суб'єктів фінансового моніторингу регулюється як на законодавчому, так і на підзаконному рівнях, зокрема через нормативно-правові акти регуляторів. При цьому важливо розмежовувати вимоги, встановлені для банківських та небанківських фінансових установ.

Так, для банків ключовим нормативним актом є Постанова Національний банк України №65, яка визначає порядок організації та здійснення фінансового моніторингу банками, включаючи вимоги до системи управління ризиками, ідентифікації клієнтів, моніторингу фінансових операцій та внутрішнього контролю.

Водночас для небанківських фінансових установ (зокрема страхових компаній, фінансових компаній, кредитних спілок тощо) діє окремий нормативний акт - Постанова Національний банк України №107 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України».

Зазначена постанова визначає:

- порядок організації системи фінансового моніторингу у небанківських фінансових установах;
- вимоги до ідентифікації та верифікації клієнтів;
- особливості застосування ризик-орієнтованого підходу;
- правила виявлення підозрілих фінансових операцій;
- обов'язки щодо подання інформації до Держфінмоніторингу;
- вимоги до внутрішніх документів та відповідальних осіб.

Особливістю регулювання небанківських фінансових установ є врахування специфіки їх діяльності. Зокрема, для страхових компаній важливими є аспекти, пов'язані з довгостроковими договорами, страховими виплатами, а також можливістю використання страхових продуктів для легалізації доходів.

Таким чином, Постанови №65 та №107 забезпечують диференційований підхід до регулювання фінансового моніторингу, враховуючи особливості функціонування різних сегментів фінансового ринку, що сприяє підвищенню ефективності системи протидії фінансовим правопорушенням в Україні.

З метою більш наочного відображення відмінностей у регулюванні фінансового моніторингу банків та небанківських фінансових установ доцільно здійснити їх порівняльний аналіз, результати якого наведено в таблиці 1.2.

Отже, наведене порівняння свідчить, що регулювання фінансового моніторингу в Україні базується на диференційованому підході, який враховує особливості функціонування різних сегментів фінансового ринку. Банківські установи підпадають під більш жорсткі та деталізовані вимоги, що обумовлено

масштабами їх діяльності та підвищеним рівнем ризиків, тоді як для небанківських фінансових установ, зокрема страхових компаній, застосовується більш гнучкий підхід із урахуванням специфіки надання фінансових послуг.

Таблиця 1.2 – Порівняльна характеристика регулювання фінансового моніторингу банків і небанківських фінансово-кредитних установ

№	Критерії	Постанова 65 (для банків)	Постанова 107 (для небанківських фінансових установ)
1	Регулятор	Національний банк України	Національний банк України
2	Об'єкт регулювання	Банківські установи	Небанківські фінансові установи (страхові компанії, фінансові компанії, кредитні спілки тощо)
3	Мета	Встановлення вимог до організації фінансового моніторингу в банках	Визначення порядку здійснення фінансового моніторингу небанківськими установами
4	Ризик-орієнтований підхід	Широко застосовується з урахуванням високого рівня ризиків у банківській сфері	Застосовується з урахуванням специфіки діяльності різних установ
5	Ідентифікація клієнтів (KYC)	Деталізовані процедури, включаючи поглиблену перевірку клієнтів	Деталізовані процедури з адаптацією до характеру фінансових послуг
6	Моніторинг операцій	Постійний контроль за всіма фінансовими операціями клієнтів	Моніторинг здійснюється залежно від виду діяльності та ризиків
7	Внутрішній контроль	Жорсткі вимоги до системи комплаєнсу та внутрішнього аудиту	Встановлюються базові вимоги з урахуванням масштабу установи
8	Підозрілі операції	Обов'язкове виявлення та негайне повідомлення	Аналогічні вимоги щодо виявлення та інформування
9	Специфіка	Високий рівень регуляторного контролю та складні процедури	Гнучкіші вимоги з урахуванням різних сегментів ринку
10	Приклад особливостей	Робота з великими обсягами транзакцій, міжнародні операції	Для страховиків — контроль страхових виплат і договорів

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Такий підхід забезпечує належний баланс між ефективністю фінансового моніторингу та адаптивністю регуляторних вимог, що, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня фінансової безпеки та стійкості фінансової системи в цілому.

Важливою складовою розвитку системи фінансового моніторингу є міжнародне співробітництво, яке забезпечує узгодженість підходів до протидії

відмиванню доходів та фінансуванню тероризму на глобальному рівні. У цьому контексті ключову роль відіграє Financial Action Task Force (FATF), яка формує міжнародні стандарти у сфері протидії фінансовим злочинам [21].

Протягом 1990–2000-х років за ініціативою FATF було створено низку регіональних організацій, що функціонують за аналогічними принципами та забезпечують імплементацію міжнародних стандартів з урахуванням регіональної специфіки. Такі організації здійснюють взаємну оцінку країн-учасниць, аналізують ефективність національних систем фінансового моніторингу та сприяють виявленню нових ризиків у сфері відмивання коштів і фінансування тероризму.

До таких регіональних структур належать, зокрема:

- Asia/Pacific Group on Money Laundering — Азійсько-Тихоокеанська група;
- Caribbean Financial Action Task Force — Карибська група;
- Financial Action Task Force of Latin America — група країн Латинської Америки;
- Middle East and North Africa Financial Action Task Force — Близькосхідна та Північноафриканська група;
- Eastern and Southern Africa Anti-Money Laundering Group — Східно- та Південноафриканська група;
- Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism — Комітет експертів Ради Європи (MONEYVAL).

Окрім зазначених організацій, важливу роль у формуванні глобальної системи фінансового моніторингу відіграють також Egmont Group, яка об'єднує підрозділи фінансової розвідки різних країн, Financial Stability Board, International Monetary Fund, а також так звана Вольфсберзька група, що розробляє стандарти для банківського сектору.

Зазначені організації забезпечують координацію зусиль держав у боротьбі з фінансовими злочинами, сприяють обміну інформацією, впровадженню кращих практик та підвищенню ефективності національних систем фінансового моніторингу. Для України участь у таких міжнародних ініціативах має важливе значення, оскільки сприяє гармонізації законодавства, підвищенню довіри з боку

міжнародних партнерів та інтеграції у світову фінансову систему. Таким чином, міжнародні організації та регіональні об'єднання відіграють визначальну роль у розвитку та вдосконаленні системи фінансового моніторингу, забезпечуючи її відповідність сучасним глобальним викликам і стандартам.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що нормативно-правове регулювання фінансового моніторингу в Україні є складною, багаторівневою та динамічною системою, яка перебуває у постійному процесі розвитку та вдосконалення. Її формування відбувається під впливом як внутрішніх економічних чинників, так і зовнішніх інтеграційних процесів, зокрема необхідності гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Це зумовлює регулярне оновлення нормативної бази, розширення повноважень суб'єктів фінансового моніторингу та впровадження нових механізмів контролю за фінансовими операціями.

Для страхових компаній система нормативно-правового регулювання фінансового моніторингу має особливе значення, оскільки вона не лише визначає правові рамки їх діяльності, але й формує умови для забезпечення фінансової стійкості та мінімізації ризиків залучення до незаконних фінансових схем. Виконання вимог фінансового моніторингу сприяє підвищенню прозорості діяльності страховиків, зміцненню їх ділової репутації та довіри з боку клієнтів, партнерів і регуляторних органів. У сучасних умовах це є важливим фактором конкурентоспроможності на ринку страхових послуг.

Водночас, незважаючи на значні досягнення у сфері нормативного забезпечення фінансового моніторингу, існує необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази. Зокрема, актуальними залишаються питання спрощення та уніфікації процедур фінансового моніторингу, оскільки надмірна складність нормативних вимог може ускладнювати їх практичне застосування суб'єктами ринку.

Крім того, важливим є підвищення рівня прозорості та чіткості законодавчих норм, що дозволить уникнути неоднозначного трактування окремих положень та зменшити регуляторні ризики.

Особливої уваги потребує адаптація міжнародних стандартів до національних умов господарювання. Хоча впровадження рекомендацій міжнародних організацій сприяє інтеграції України у світовий фінансовий простір, важливо забезпечити їх ефективне застосування з урахуванням специфіки вітчизняного страхового ринку.

Це передбачає розроблення гнучких механізмів регулювання, які б поєднували міжнародні вимоги із реальними можливостями фінансових установ. Таким чином, нормативно-правове забезпечення фінансового моніторингу формує комплексну основу його функціонування.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У СТРАХОВІЙ КОМПАНІЇ

2.1 Місце та роль фінансового моніторингу в системі управління страховою компанією

Фінансовий моніторинг у страховій компанії є невід’ємною складовою системи управління та внутрішнього контролю, оскільки забезпечує виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків, пов’язаних із фінансовими правопорушеннями. В умовах посилення регуляторних вимог та ускладнення фінансових операцій фінансовий моніторинг набуває системного характеру та інтегрується у всі ключові бізнес-процеси страховика.

Фінансовий моніторинг у сучасних умовах слід розглядати не лише як інструмент виконання вимог законодавства, а як складову системи управління ризиками страхової компанії. Його значення зростає внаслідок розвитку цифрових каналів обслуговування клієнтів, розширення спектра фінансових послуг і ускладнення фінансових інструментів.

Практичну реалізацію системи фінансового моніторингу доцільно розглядати на прикладі діяльності АТ СК «УСГ», яка є одним із вагомих учасників страхового ринку України, що здійснює діяльність відповідно до чинного законодавства у сфері страхування та фінансових послуг. Робота АТ СК «УСГ» відбувається в умовах високої конкуренції та посилених вимог до прозорості фінансової діяльності, що обумовлює необхідність ефективної організації фінансового моніторингу. Контроль за діяльністю страхової компанії здійснює Національний банк України, який встановлює вимоги до платоспроможності, ризик-менеджменту та фінансового моніторингу.

Вплив регулятора на організацію фінансового моніторингу має системний характер і проявляється не лише у встановленні формальних вимог, а й у формуванні підходів до оцінки ризиків та побудови внутрішніх процедур контролю. Зокрема, Національний банк України активно впроваджує ризик-орієнтований підхід до нагляду, що стимулює страхові компанії вдосконалювати власні системи фінансового моніторингу та адаптувати їх до змін у зовнішньому середовищі.

Організаційна структура компанії передбачає наявність функціональних підрозділів, що забезпечують реалізацію основних бізнес-процесів: андеррайтингу, врегулювання страхових випадків, фінансового обліку, управління ризиками, комплаєнсу та внутрішнього аудиту. Особливе місце у цій структурі займає система фінансового моніторингу, яка або реалізується через окремий підрозділ, або покладається на відповідальну посадову особу, що координує виконання вимог законодавства у сфері протидії легалізації доходів.

У межах такої структури фінансовий моніторинг виконує координаційну функцію, забезпечуючи взаємодію між підрозділами та інтеграцію контрольних процедур у щоденну операційну діяльність страховика.

Важливим аспектом визначення місця фінансового моніторингу є його роль у системі корпоративного управління страхової компанії. Зокрема, ефективність функціонування системи фінансового моніторингу значною мірою залежить від позиції керівництва компанії, рівня його залученості до формування політики у сфері запобігання фінансовим правопорушенням, а також від загальної культури комплаєнсу. Встановлення принципу *«tone at the top»* забезпечує належний рівень відповідальності та сприяє інтеграції фінансового моніторингу у стратегічне управління страховика.

Місце фінансового моніторингу доцільно також розглядати через призму моделі «трьох ліній захисту», яка використовується у системі внутрішнього контролю, що відображено на рис. 2.1. Зазначена модель дозволяє чітко розмежувати функції, повноваження та відповідальність учасників процесу

контролю, забезпечуючи комплексний підхід до управління ризиками, у тому числі пов'язаними з легалізацією доходів.

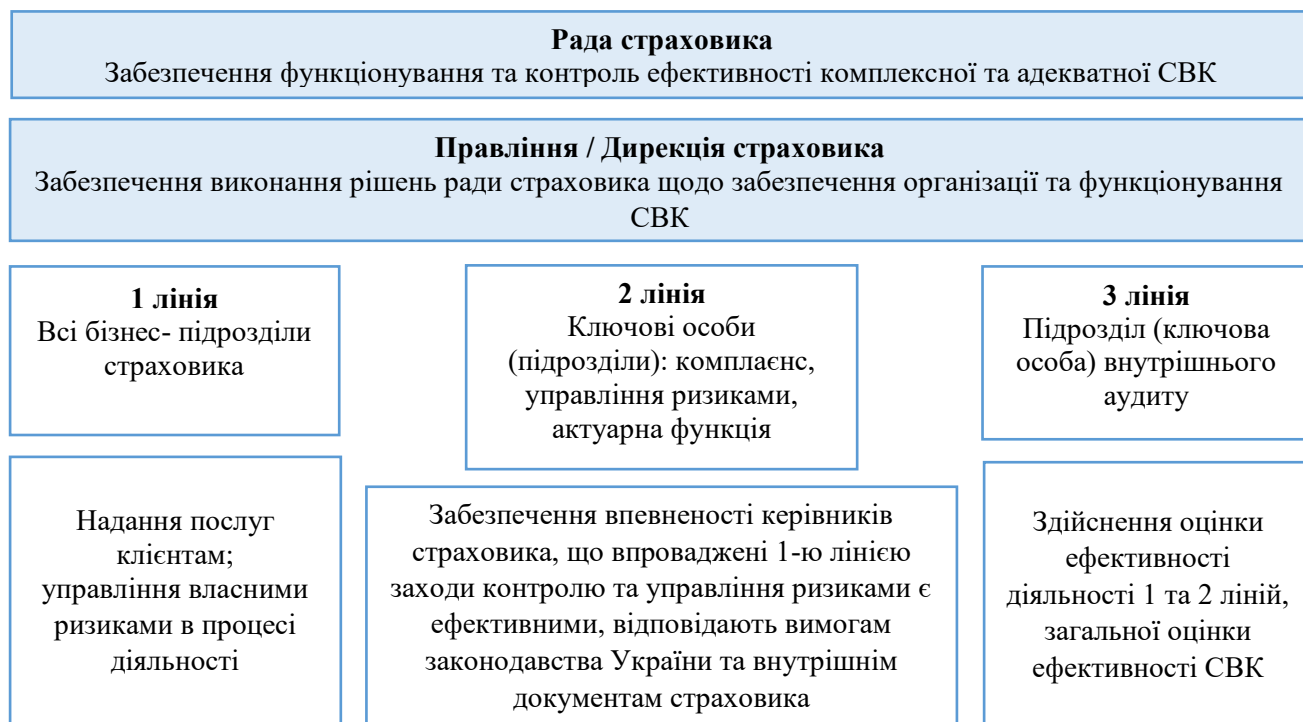

Рисунок 2.1 – Розподіл обов'язків за моделлю «Трьох ліній захисту»

Джерело: розроблено автором на основі [1; 12; 13]

На першому рівні контроль здійснюється безпосередньо операційними підрозділами страховика, які відповідають за надання послуг клієнтам та проведення фінансових операцій. Саме на цьому рівні відбувається первинне виявлення потенційно ризикових операцій, оскільки працівники взаємодіють із клієнтами, здійснюють укладення договорів страхування та супроводжують фінансові транзакції. Таким чином, перша лінія захисту виконує ключову роль у запобіганні фінансовим правопорушенням на етапі їх виникнення.

Другий рівень представлений комплаєнс-функцією та підрозділами управління ризиками, які забезпечують розробку внутрішніх політик і процедур фінансового моніторингу, а також контроль за їх дотриманням. У межах комплаєнс-функції фінансовий моніторинг виступає інструментом забезпечення відповідності діяльності страхової компанії вимогам законодавства та внутрішніх політик

На цьому рівні здійснюється методологічне забезпечення процесів фінансового моніторингу, оцінка ризиків клієнтів і операцій, а також координація діяльності підрозділів першої лінії. Саме друга лінія формує основу системного підходу до фінансового моніторингу та забезпечує її відповідність вимогам законодавства і регулятора.

Третій рівень становить внутрішній аудит, який здійснює незалежну та об'єктивну оцінку ефективності функціонування всієї системи внутрішнього контролю, включаючи фінансовий моніторинг. Внутрішній аудит перевіряє адекватність процедур, повноту виконання вимог законодавства та внутрішніх документів, а також виявляє недоліки у функціонуванні системи контролю. Результати таких перевірок використовуються керівництвом страхової компанії для вдосконалення процесів та підвищення їх ефективності.

У межах моделі «трьох ліній захисту» фінансовий моніторинг не обмежується діяльністю окремого підрозділу, а охоплює всі рівні контролю, що підкреслює його системний характер та інтегрованість у діяльність страхової компанії. Такий підхід забезпечує безперервність контролю, підвищує ефективність управління ризиками та сприяє дотриманню вимог законодавства у сфері протидії фінансовим правопорушенням.

Важливо зазначити, що ефективність моделі «трьох ліній захисту» значною мірою залежить від чіткості розмежування функцій і належного рівня взаємодії між підрозділами. У разі недостатньої координації або дублювання функцій знижується результативність контролю та зростає ризик невиявлення підозрілих операцій. Тому ключовим завданням є забезпечення узгодженості дій усіх учасників системи фінансового моніторингу.

Зокрема, ефективність функціонування фінансового моніторингу залежить від ролі наглядових органів і виконавчого менеджменту, які формують політику у сфері управління ризиками та забезпечення відповідності діяльності вимогам законодавства. Відповідальність за організацію належного рівня фінансового моніторингу покладається на керівництво компанії, що визначає стратегічні підходи до запобігання фінансовим правопорушенням.

У цьому контексті фінансовий моніторинг виступає не лише функціональним елементом контролю, а й складовою системи корпоративного управління, що впливає на прийняття управлінських рішень та рівень фінансової безпеки страховика.

Фінансовий моніторинг у страховій компанії реалізується через взаємодію різних функціональних підрозділів, що забезпечує його інтеграцію у всі ключові бізнес-процеси. Зокрема, підрозділи андеррайтингу здійснюють первинну оцінку клієнтів та ризиків при укладенні договорів страхування, фінансові підрозділи контролюють рух коштів і забезпечують відповідність фінансових операцій встановленим вимогам, а підрозділи врегулювання страхових випадків перевіряють обґрунтованість страхових виплат.

Комплаєнс-функція та підрозділи управління ризиками координують діяльність зазначених структур, забезпечуючи єдність підходів до фінансового моніторингу. Така взаємодія дозволяє сформувати комплексну систему контролю, в межах якої фінансовий моніторинг виступає як інтегруючий елемент.

З урахуванням зазначеного вище, ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування фінансового моніторингу відіграє комплаєнс-функція страхової компанії, яка забезпечує реалізацію відповідних процедур та контроль за дотриманням встановлених вимог. *Комплаєнс-функція:* у страховій компанії комплаєнс-функція відіграє ключову роль у забезпеченні відповідності діяльності вимогам законодавства, нормативно-правових актів регулятора, а також внутрішніх політик і процедур. Для АТ СК «УСГ» ця функція має стратегічне значення, оскільки дозволяє не лише уникати регуляторних санкцій, а й підтримувати високий рівень довіри клієнтів і партнерів [17]. У межах комплаєнс-функції фінансовий моніторинг реалізується через комплекс організаційних і практичних заходів, спрямованих на запобігання використанню страхових послуг у незаконних цілях. Насамперед це стосується процедур належної перевірки клієнтів (Know Your Customer, KYC), які включають ідентифікацію, верифікацію особи клієнта, встановлення кінцевих бенефіціарних власників, а також аналіз мети та характеру ділових відносин. У АТ СК «УСГ» ці процедури здійснюються як на

етапі укладення договору страхування, так і в процесі обслуговування клієнта. Важливим елементом комплаєнсу є перевірка ділової репутації клієнтів, зокрема шляхом аналізу відкритих джерел, санкційних списків, переліків політично значущих осіб (PER), а також інших інформаційних баз. Така перевірка дозволяє виявити потенційно ризикових клієнтів ще на початковому етапі взаємодії. У випадку виявлення підвищеного рівня ризику застосовуються заходи посиленого фінансового моніторингу (enhanced due diligence), які передбачають більш глибокий аналіз операцій і джерел походження коштів. Комплаєнс-підрозділ у АТ СК «УСГ» також забезпечує впровадження ризик-орієнтованого підходу, відповідно до якого клієнти класифікуються за рівнем ризику (низький, середній, високий). Така класифікація впливає на частоту оновлення інформації про клієнта, глибину перевірок та інтенсивність моніторингу фінансових операцій. Наприклад, для клієнтів із високим рівнем ризику передбачено регулярний перегляд їх фінансового профілю та більш ретельний контроль операцій. Окрему увагу в межах комплаєнс-функції приділяють контролю за фінансовими операціями клієнтів. Це включає аналіз страхових платежів, страхових виплат, дострокових розірвань договорів та інших операцій на предмет їх відповідності фінансовому стану та поведінковому профілю клієнта. У АТ СК «УСГ» застосовуються як ручні, так і автоматизовані інструменти моніторингу, що дозволяє оперативно виявляти нетипові або підозрілі транзакції. У разі виявлення підозрілих фінансових операцій комплаєнс-підрозділ забезпечує їх належне документування та передачу інформації до Державна служба фінансового моніторингу України у встановлені строки. При цьому важливим є дотримання принципу конфіденційності та заборони розголошення факту подання такої інформації клієнту. Ще одним важливим напрямом діяльності комплаєнс-функції є організація навчання та підвищення кваліфікації працівників компанії. У АТ СК «УСГ» проводяться регулярні тренінги та інструктажі щодо вимог фінансового моніторингу, ознак підозрілих операцій, порядку дій у разі їх виявлення. Це сприяє формуванню належного рівня обізнаності персоналу та підвищує ефективність системи контролю загалом. Крім того, комплаєнс-підрозділ здійснює постійний моніторинг

змін у законодавстві та нормативних актах Національний банк України, забезпечуючи своєчасне оновлення внутрішніх документів і процедур компанії. Це дозволяє страховикові оперативно адаптуватися до нових регуляторних вимог і підтримувати належний рівень відповідності.

Важливою складовою системи фінансового моніторингу є система управління ризиками, яка забезпечує ідентифікацію, оцінку та мінімізацію ризиків, пов'язаних із фінансовими правопорушеннями. Система управління ризиками: у межах системи ризик-менеджменту фінансовий моніторинг у страховій компанії спрямований на комплексну ідентифікацію, оцінку, контроль і мінімізацію ризиків, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів та фінансуванням тероризму. Для АТ СК «УСГ» система управління ризиками є невід'ємною складовою загальної системи корпоративного управління та внутрішнього контролю, що забезпечує стабільність діяльності та відповідність вимогам регулятора. Основою функціонування системи ризик-менеджменту є ризик-орієнтований підхід, який передбачає класифікацію клієнтів, страхових продуктів, каналів продажу та фінансових операцій за рівнем ризику. У АТ СК «УСГ» така класифікація здійснюється з урахуванням низки критеріїв, зокрема: тип клієнта (фізична чи юридична особа), країна реєстрації, характер діяльності, джерела походження коштів, обсяг і частота фінансових операцій [18]. Це дозволяє визначати категорії ризику (низький, середній, високий) і застосовувати відповідні заходи контролю. Процес управління ризиками у сфері фінансового моніторингу включає декілька взаємопов'язаних етапів. На першому етапі здійснюється ідентифікація ризиків, тобто виявлення потенційних загроз, пов'язаних із використанням страхових послуг у незаконних фінансових схемах. Наприклад, ризиковими можуть вважатися операції з дострокового розірвання договорів страхування, часті зміни вигодонабувачів або нетипові обсяги страхових платежів. Другим етапом є оцінка ризиків, яка передбачає визначення ймовірності настання ризикової події та її потенційного впливу на діяльність компанії. У АТ СК «УСГ» для цього використовуються як кількісні, так і якісні методи оцінювання, включаючи аналіз фінансових показників клієнта, історії його операцій та відповідності його

поведінки типовим моделям. Наступним етапом є управління ризиками, що полягає у впровадженні заходів щодо їх мінімізації. Залежно від рівня ризику застосовуються різні інструменти: від спрощених процедур перевірки для клієнтів із низьким рівнем ризику до посиленого моніторингу (enhanced due diligence) для високоризикових клієнтів. У випадках підвищеного ризику можуть вимагатися додаткові документи, підтвердження джерел походження коштів або погодження операцій на рівні керівництва. Важливим елементом системи управління ризиками є постійний моніторинг фінансових операцій клієнтів. У АТ СК «УСГ» цей процес здійснюється як у режимі реального часу, так і шляхом періодичного аналізу діяльності клієнтів. Особлива увага приділяється операціям, що не відповідають фінансовому профілю клієнта або мають ознаки дроблення платежів, використання посередників чи інші нетипові характеристики. Крім того, система управління ризиками передбачає регулярний перегляд і оновлення ризикових профілів клієнтів. Це дозволяє враховувати зміни у їх діяльності, фінансовому стані або зовнішньому середовищі. У АТ СК «УСГ» така практика забезпечує актуальність інформації та підвищує ефективність контролю. Важливу роль у функціонуванні системи ризик-менеджменту відіграє взаємодія з регуляторними органами, зокрема Національний банк України, який встановлює вимоги до управління ризиками, а також із Державна служба фінансового моніторингу України у частині обміну інформацією щодо підозрілих операцій. Дотримання цих вимог сприяє підвищенню прозорості діяльності страховика та зменшенню ризиків застосування санкцій.

Наступним елементом системи фінансового моніторингу виступає внутрішній аудит, який забезпечує незалежну оцінку ефективності функціонування внутрішніх процедур і механізмів контролю. *Внутрішній аудит*: у страховій компанії внутрішній аудит є ключовим елементом системи внутрішнього контролю, який забезпечує незалежну та об'єктивну оцінку ефективності функціонування всіх бізнес-процесів, у тому числі системи фінансового моніторингу. У діяльності АТ СК «УСГ» внутрішній аудит відіграє важливу роль у забезпеченні відповідності внутрішніх процедур вимогам законодавства,

нормативних актів регулятора та внутрішніх політик компанії. Основним завданням внутрішнього аудиту є перевірка ефективності організації та функціонування системи фінансового моніторингу. Це включає оцінку повноти та якості процедур ідентифікації та верифікації клієнтів, правильності їх класифікації за рівнем ризику, а також відповідності дій працівників встановленим внутрішнім регламентам. У АТ СК «УСГ» внутрішній аудит здійснюється на регулярній основі відповідно до затверджених планів перевірок, а також може проводитися позапланово у разі виявлення потенційних порушень або підвищення рівня ризику. Важливим напрямом діяльності внутрішнього аудиту є перевірка своєчасності та повноти виявлення підозрілих фінансових операцій. Аудитори аналізують, наскільки ефективно функціонують механізми моніторингу операцій, чи правильно ідентифікуються ризикові транзакції, а також чи дотримуються встановлені строки передачі інформації до Державна служба фінансового моніторингу України. Це дозволяє оцінити не лише формальне виконання вимог, а й реальну ефективність системи фінансового моніторингу. Крім того, внутрішній аудит здійснює перевірку якості документального забезпечення процесів фінансового моніторингу. Це включає аналіз правильності ведення досьє клієнтів, наявності необхідних підтверджуючих документів, фіксації результатів перевірок і прийнятих рішень. У АТ СК «УСГ» велика увага приділяється збереженню інформації та її доступності для перевірок, що є важливим елементом прозорості діяльності. Особливістю внутрішнього аудиту є його незалежність від операційної діяльності підрозділів, що здійснюють фінансовий моніторинг. Це забезпечує об'єктивність оцінок і дозволяє виявляти навіть системні недоліки в організації контролю. У АТ СК «УСГ» результати аудиторських перевірок доводяться до керівництва компанії, що сприяє прийняттю управлінських рішень щодо вдосконалення внутрішніх процесів. За результатами проведених перевірок внутрішній аудит формує висновки та рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності системи фінансового моніторингу. Це можуть бути пропозиції щодо вдосконалення процедур ідентифікації клієнтів, посилення контролю за ризиковими операціями, впровадження нових інструментів автоматизації або підвищення кваліфікації

персоналу. Виконання таких рекомендацій контролюється в подальшому, що забезпечує безперервне вдосконалення системи внутрішнього контролю. Окрему увагу внутрішній аудит приділяє оцінці відповідності діяльності страховика вимогам Національний банк України, який встановлює стандарти організації внутрішнього контролю та фінансового моніторингу. Це дозволяє своєчасно виявляти відхилення від нормативних вимог і мінімізувати ризик застосування санкцій до компанії.

Завершальною складовою системи фінансового моніторингу є операційний контроль, який забезпечує безпосередню перевірку фінансових операцій на етапі їх здійснення. Операційний контроль: у страховій компанії операційний контроль є важливою складовою системи внутрішнього контролю та фінансового моніторингу, що забезпечує перевірку фінансових операцій клієнтів безпосередньо у процесі їх здійснення. Його основна мета полягає у своєчасному виявленні нетипових, ризикових або підозрілих операцій, які можуть свідчити про спроби легалізації (відмивання) доходів або фінансування тероризму. У діяльності АТ СК «УСГ» операційний контроль виступає як перша лінія захисту, оскільки саме на рівні щоденних операцій відбувається первинне виявлення потенційних порушень. У межах операційного контролю здійснюється аналіз усіх основних фінансових потоків страхової компанії, зокрема страхових платежів (премій), виплат страхового відшкодування, повернення коштів при достроковому розірванні договорів, а також інших транзакцій, пов'язаних із обслуговуванням клієнтів. Кожна операція перевіряється на відповідність фінансовому профілю клієнта, який формується на основі даних про його доходи, характер діяльності, історію взаємодії з компанією та рівень ризику. У АТ СК «УСГ» операційний контроль реалізується через поєднання автоматизованих і ручних процедур [16]. Автоматизовані системи дозволяють у режимі реального часу відслідковувати операції та застосовувати встановлені критерії ризику (так звані «тригери»), що сигналізують про можливу підозрілу активність. До таких критеріїв можуть належати: незвично великі суми платежів, часті транзакції невеликого розміру (дроблення), невідповідність операцій заявленій меті страхування, використання третіх осіб для здійснення

платежів або виплат. Ручний контроль доповнює автоматизовані механізми і передбачає участь працівників відповідних підрозділів (наприклад, андеррайтингу, врегулювання збитків, фінансового відділу), які аналізують операції з урахуванням професійного судження. Це особливо важливо у випадках, коли автоматизовані системи не можуть повною мірою оцінити специфіку операції або коли виникають нестандартні ситуації. Важливим елементом операційного контролю є перевірка операцій ще на етапі їх ініціювання. Наприклад, при укладенні договору страхування перевіряється достовірність наданих клієнтом даних, джерела походження коштів, а також відповідність умов договору типовим характеристикам продукту. Аналогічно, при здійсненні страхових виплат проводиться аналіз обґрунтованості заявлених сум і перевірка відсутності ознак шахрайства чи маніпуляцій. У АТ СК «УСГ» операційний контроль також передбачає документування результатів перевірок і фіксацію всіх виявлених відхилень. У разі встановлення підозрілої операції інформація передається до комплаєнс-підрозділу для подальшого аналізу та, за необхідності, формування повідомлення до Державна служба фінансового моніторингу України.

Суттєву роль у підвищенні ефективності операційного контролю відіграє впровадження сучасних інформаційних технологій. Використання автоматизованих систем моніторингу дозволяє обробляти великі обсяги даних, зменшувати вплив людського фактора та забезпечувати швидке реагування на ризикові операції. Це особливо актуально для компаній із великою клієнтською базою та значним обсягом транзакцій, до яких належить АТ СК «УСГ».

Незважаючи на високий рівень формалізації системи фінансового моніторингу, її ефективність значною мірою залежить від практичної реалізації встановлених процедур. Зокрема, серед основних проблем можна виокремити залежність від людського фактора, обмеженість автоматизованих систем у виявленні складних схем, а також ризик формального підходу до виконання вимог законодавства. Це обумовлює необхідність посилення аналітичної складової фінансового моніторингу та підвищення ролі професійного судження при оцінці ризикових операцій.

У зв'язку з цим важливим є постійне вдосконалення системи фінансового моніторингу, зокрема шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення кваліфікації персоналу та розвитку ризик-орієнтованого підходу.

Важливу роль у визначенні місця фінансового моніторингу відіграє зовнішнє регуляторне середовище. Діяльність страхових компаній у цій сфері перебуває під наглядом Національного банку України, який встановлює вимоги до організації внутрішнього контролю, управління ризиками та фінансового моніторингу.

Вплив регулятора на організацію фінансового моніторингу має системний характер і проявляється не лише у встановленні формальних вимог, а й у формуванні підходів до оцінки ризиків та побудови внутрішніх процедур контролю. Зокрема, Національний банк України активно впроваджує ризик-орієнтований підхід до нагляду, що стимулює страхові компанії вдосконалювати власні системи фінансового моніторингу та адаптувати їх до змін у зовнішньому середовищі. Регулятор не лише визначає нормативні рамки, а й здійснює оцінку ефективності функціонування відповідних систем у страховиків.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що фінансовий моніторинг у страховій компанії займає комплексне місце в системі управління та внутрішнього контролю, поєднуючи функції ідентифікації, оцінки та мінімізації ризиків. Його ефективність забезпечується взаємодією всіх рівнів контролю, узгодженістю дій структурних підрозділів та інтеграцією у ключові бізнес-процеси страховика.

Таким чином, фінансовий моніторинг виступає не лише інструментом забезпечення відповідності законодавству, а й важливим елементом фінансової безпеки та стабільності страхової компанії. Подальший розгляд особливостей його практичної реалізації, зокрема порядку здійснення відповідних процедур та розподілу відповідальності між суб'єктами, доцільно здійснити у наступному підрозділі.

Отже, фінансовий моніторинг у діяльності АТ СК «УСГ» є комплексною та багаторівневою системою, інтегрованою у загальну систему внутрішнього контролю. Його ефективність забезпечується взаємодією ключових складових —

комплаєнс-функції, системи управління ризиками, внутрішнього аудиту та операційного контролю, кожна з яких виконує окремі, але взаємопов'язані завдання. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти та мінімізувати фінансові ризики, забезпечувати дотримання вимог законодавства та підвищувати рівень фінансової безпеки страхової компанії.

Таким чином, фінансовий моніторинг у діяльності АТ СК «УСГ» є комплексною та багаторівневою системою, інтегрованою у загальну систему управління та внутрішнього контролю. Його ефективність забезпечується взаємодією ключових складових - комплаєнс-функції, системи управління ризиками, внутрішнього аудиту та операційного контролю, що дозволяє своєчасно виявляти та мінімізувати фінансові ризики, забезпечувати дотримання вимог законодавства та підвищувати рівень фінансової безпеки страхової компанії.

У сучасних умовах розвитку фінансового ринку значення фінансового моніторингу суттєво зростає для усіх фінансових інституцій. Така підвищенга увага зумовлена ускладненням фінансових операцій, цифровізацією обслуговування клієнтів та підвищенням ризиків використання страхових компаній у незаконних фінансових схемах.

Разом з тим, ефективність фінансового моніторингу у страховій компанії значною мірою залежить від чіткості організації відповідних процедур, порядку їх здійснення та розподілу відповідальності між суб'єктами фінансового моніторингу, що потребує більш детального розгляду. Такий підхід забезпечує не лише виконання регуляторних вимог, а й підвищує якість управління фінансовими потоками, сприяє зміцненню довіри клієнтів та партнерів і формує основу для сталого розвитку страхової компанії.

2.2 Особливості здійснення фінансового моніторингу в ризиковому страхуванні

Здійснення фінансового моніторингу у АТ СК «УСГ» здійснюється відповідно до вимог законодавства України, нормативно-правових актів Національний банк України, а також із урахуванням рекомендацій Державна служба фінансового моніторингу України. У компанії сформовано систему внутрішніх положень, що регламентують процедури ідентифікації та верифікації клієнтів, оцінки ризиків, моніторингу фінансових операцій та взаємодії з уповноваженими органами.

Організація фінансового моніторингу у страховій компанії має системний характер і охоплює всі етапи взаємодії з клієнтом: від встановлення ділових відносин до завершення обслуговування, що забезпечує інтеграцію контрольних процедур у ключові бізнес-процеси страховика та своєчасне виявлення ризиків.

У такій системі ключову роль відіграє відповідальний працівник з фінансового моніторингу, який забезпечує функціонування всієї системи та координує діяльність інших підрозділів.

У АТ СК «УСГ» діяльність відповідального працівника має системоутворюючий характер, оскільки саме він забезпечує узгодженість процедур контролю, їх відповідність законодавству та ефективність реалізації на практиці.

Призначення відповідального працівника у АТ СК «УСГ» здійснюється керівником компанії відповідно до вимог чинного законодавства та внутрішніх нормативних документів. Як правило, ця функція покладається на особу з керівного складу або фінансового напрямку, що дозволяє забезпечити належний рівень контролю та доступ до необхідної інформації. Важливою умовою є забезпечення незалежності відповідального працівника у виконанні його функцій, що мінімізує ризик впливу з боку інших структурних підрозділів та гарантує об'єктивність прийняття рішень.

До відповідального працівника висуваються високі вимоги щодо професійної компетентності. Зокрема, він повинен мати відповідну освіту, досвід роботи у фінансовій сфері, знання законодавства у сфері фінансового моніторингу, а також бездоганну ділову репутацію. Остання передбачає відсутність судимостей за економічні злочини, порушень фінансового законодавства та інших факторів, що можуть негативно вплинути на виконання його обов'язків. Відповідність кандидата цим вимогам підлягає перевірці з боку Національний банк України [14].

У діяльності АТ СК «УСГ» відповідальний працівник виконує широкий спектр функцій, що охоплюють як організаційні, так і контрольні аспекти. До основних із них належать:

- організація та координація системи фінансового моніторингу в компанії;
- розробка та оновлення внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу;
- контроль за фінансовими операціями клієнтів та їх відповідністю встановленим критеріям;
- виявлення підозрілих фінансових операцій та прийняття рішень щодо їх подальшого аналізу;
- забезпечення взаємодії з Державна служба фінансового моніторингу України;
- організація навчання та підвищення кваліфікації працівників компанії;
- контроль за дотриманням внутрішніх процедур фінансового моніторингу.

З урахуванням того, що АТ СК «УСГ» має значну клієнтську базу, діяльність відповідального працівника передбачає обробку значного обсягу інформації та координацію роботи різних структурних підрозділів. У компанії фінансовий моніторинг здійснюється на всіх рівнях взаємодії з клієнтами: працівники, які безпосередньо укладають договори або здійснюють обслуговування клієнтів, проводять первинний аналіз операцій і передають відповідну інформацію відповідальному працівнику для подальшого розгляду.

Важливою складовою діяльності відповідального працівника є також аналіз ефективності функціонування системи фінансового моніторингу. Це включає

оцінку якості виконання процедур, виявлення недоліків у роботі підрозділів та розробку заходів щодо їх усунення. У разі необхідності ініціюється оновлення внутрішніх документів, удосконалення процедур або впровадження нових підходів до контролю.

Таким чином, у АТ СК «УСГ» відповідальний працівник з фінансового моніторингу відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності всієї системи контролю, виступаючи центральною ланкою між внутрішніми підрозділами компанії та державними органами фінансового нагляду. Його діяльність забезпечує комплексний підхід до організації фінансового моніторингу та сприяє підвищенню фінансової безпеки страхової компанії.

Ефективність функціонування системи фінансового моніторингу у страховій компанії значною мірою залежить від наявності чітко сформованої та належним чином впровадженої системи внутрішніх нормативних документів. Саме такі документи визначають порядок здійснення фінансового моніторингу, регламентують дії працівників і забезпечують узгодженість усіх процедур контролю.

У АТ СК «УСГ» внутрішні документи у сфері фінансового моніторингу розробляються відповідно до вимог чинного законодавства України, нормативно-правових актів Національний банк України, а також рекомендацій Державної служби фінансового моніторингу України. Вони базуються на принципах ризик-орієнтованого підходу та враховують специфіку діяльності страхової компанії, зокрема значний обсяг клієнтських операцій і різноманітність страхових продуктів.

До основних внутрішніх документів, що регламентують фінансовий моніторинг у АТ СК «УСГ», належать:

- Правила фінансового моніторингу, які визначають загальні засади організації системи фінансового моніторингу, розподіл повноважень між працівниками, порядок здійснення контролю та відповідальність за порушення встановлених вимог.
- Програми ідентифікації та верифікації клієнтів, що встановлюють процедури збору, перевірки та оновлення інформації про клієнтів, включаючи визначення

їх фінансового профілю, джерел походження коштів та кінцевих бенефіціарних власників.

- Програми управління ризиками, які передбачають застосування ризик-орієнтованого підходу, класифікацію клієнтів за рівнями ризику (низький, середній, високий), а також визначають заходи контролю для кожної категорії ризику.
- Положення щодо виявлення підозрілих фінансових операцій, які містять критерії та ознаки підозрілих операцій, порядок їх виявлення, аналізу та подальшого реагування.
- Порядок взаємодії з державними органами, що регламентує процедуру подання інформації до Державна служба фінансового моніторингу України, зокрема через спеціалізовані електронні канали зв'язку.

З урахуванням масштабів діяльності АТ СК «УСГ» внутрішні документи відіграють особливо важливу роль у забезпеченні єдності підходів до фінансового моніторингу в усіх структурних підрозділах компанії. Вони забезпечують стандартизацію процедур, чітке визначення обов'язків працівників і формування єдиної системи контролю фінансових операцій. Внутрішні документи регулярно переглядаються та оновлюються з урахуванням змін у законодавстві, рекомендацій регулятора та практичного досвіду компанії, що дозволяє адаптувати систему фінансового моніторингу до нових викликів і підвищувати її ефективність.

Отже, внутрішні нормативні документи у АТ СК «УСГ» є основою організації фінансового моніторингу, забезпечуючи чіткість, послідовність і ефективність реалізації контрольних процедур у діяльності страхової компанії. Фінансовий моніторинг у страховій компанії реалізується через систему взаємопов'язаних процедур, які охоплюють усі етапи взаємодії з клієнтом: від моменту встановлення ділових відносин до завершення їх обслуговування.

У АТ СК «УСГ» ці процеси побудовані з урахуванням вимог законодавства, внутрішніх нормативних документів і принципів ризик-орієнтованого підходу. З огляду на значний обсяг клієнтської бази та кількість укладених страхових

договорів, організація процесів фінансового моніторингу в компанії має системний і стандартизований характер, як відображено на рис. 2.2.

Рисунок 2.2 – Процедура належної перевірки клієнта (НПК)
у АТ СК «УСГ»

Джерело: розроблено автором на основі внутрішніх матеріалів АТ СК «УСГ» [22]

На рис. 2.2 представлено особливості здійснення належної перевірки клієнта – фізичної особи перед укладанням договору страхування в АТ СК «УСГ». Схема відображає послідовність дій працівника страхової компанії та клієнта, зокрема перевірку документів, їх засвідчення, внесення інформації до внутрішніх систем та оцінку ризику клієнта.

Окремо показано порядок передачі документів до підрозділу фінансового моніторингу, а також алгоритм дій у разі відсутності або неактуальності необхідної інформації. Таким чином, рисунок ілюструє практичну реалізацію процедур фінансового моніторингу на етапі укладення договору страхування. Основні процедури фінансового моніторингу реалізуються на всіх рівнях взаємодії з клієнтами та охоплюють такі ключові елементи:

Ідентифікація та верифікація клієнтів. Ідентифікація клієнтів у АТ СК «УСГ» здійснюється до встановлення ділових відносин і передбачає збір

інформації про особу клієнта, зокрема його персональні дані, фінансовий стан, вид діяльності та джерела походження коштів. Для юридичних осіб додатково встановлюються кінцеві бенефіціарні власники.

Верифікація полягає у перевірці достовірності цієї інформації за допомогою офіційних документів, державних реєстрів та інших надійних джерел. У процесі обслуговування клієнтів здійснюється періодичне оновлення їх даних, що дозволяє підтримувати актуальність інформації та забезпечувати належний рівень контролю.

Оцінка ризиків. У компанії застосовується ризик-орієнтований підхід, відповідно до якого всі клієнти класифікуються за рівнями ризику — низький, середній та високий. Оцінка ризиків здійснюється з урахуванням типу клієнта, його фінансової діяльності, географічного фактору, виду страхового продукту, а також характеру та обсягу фінансових операцій. У АТ СК «УСГ» така класифікація дозволяє диференціювати заходи контролю: для клієнтів із підвищеним ризиком застосовуються посилені процедури перевірки та більш ретельний моніторинг операцій.

Виявлення підозрілих операцій. Одним із ключових елементів фінансового моніторингу є аналіз фінансових операцій клієнтів з метою виявлення нетипових або економічно необґрунтованих операцій. У діяльності АТ СК «УСГ» до таких операцій можуть належати дострокове розірвання договорів страхування, значні або багаторазові страхові платежі, нестандартна поведінка клієнта, а також операції, що не відповідають його фінансовому профілю. Виявлення таких операцій здійснюється як за допомогою автоматизованих систем, так і шляхом аналізу з боку працівників компанії.

Внутрішній контроль та аудит. Ефективність функціонування системи фінансового моніторингу забезпечується завдяки постійному внутрішньому контролю та аудиту. У АТ СК «УСГ» здійснюються регулярні перевірки дотримання встановлених процедур, оцінка якості ідентифікації клієнтів, а також аналіз ефективності виявлення підозрілих операцій. Внутрішній аудит дозволяє

виявляти недоліки у функціонуванні системи фінансового моніторингу та розробляти заходи щодо їх усунення.

Інформаційна взаємодія з державними органами. У разі виявлення підозрілих фінансових операцій АТ СК «УСГ» зобов'язана передавати відповідну інформацію до Державна служба фінансового моніторингу України у встановленому порядку.

Передача інформації здійснюється через спеціалізовані електронні канали зв'язку, що забезпечують оперативність та захищеність обміну даними. Взаємодія з державними органами є важливим елементом системи фінансового моніторингу та сприяє підвищенню прозорості діяльності страхової компанії. З урахуванням зазначеного, організація процесів фінансового моніторингу у АТ СК «УСГ» має комплексний характер і охоплює всі етапи взаємодії з клієнтами. Вона базується на поєднанні процедур ідентифікації, оцінки ризиків, контролю операцій та взаємодії з державними органами, що забезпечує ефективне функціонування системи фінансового моніторингу та мінімізацію фінансових ризиків.

З метою наочнішого відображення послідовності здійснення процедур належної перевірки клієнта юридичної особи у процесі укладення договору страхування доцільно подати відповідний алгоритм у вигляді схеми.

На рис. 2.3 узагальнено основні етапи ідентифікації та верифікації клієнта, перевірки документів, оцінки ризику та передачі інформації до підрозділів фінансового моніторингу в АТ СК «УСГ». На рис. 2.3 відображено послідовність здійснення належної перевірки клієнта перед укладанням договору страхування в АТ СК «УСГ».

Схема демонструє основні етапи процесу, що охоплюють отримання та перевірку документів клієнта, їх верифікацію, оцінку ризику, а також подальшу обробку інформації в межах системи фінансового моніторингу. Окрему увагу приділено ролі працівників страхової компанії у здійсненні первинного контролю, а також взаємодії з підрозділами фінансового моніторингу.

Рисунок 2.3 – Належна перевірка клієнта (юридична особа)
у АТ СК «УСГ»

Джерело: розроблено автором на основі внутрішніх матеріалів АТ СК «УСГ» [22]

Крім того, на рис. 2.3 відображено порядок дій у разі виявлення відсутності або неактуальності документів, що забезпечує повноту та достовірність інформації про клієнта.

Загалом наведена схема ілюструє комплексний, багаторівневий та поетапний характер процедури належної перевірки клієнта. Необхідність суворого дотримання вищенаведеного алгоритму зумовлена високим ступенем вразливості сегмента ризикового страхування до використання складних схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та обходу санкційних обмежень.

На рис. 2.4 представлено деталізовану модель відмивання коштів через страхову компанію, у якій ключове значення має етап встановлення та верифікації кінцевого бенефіціарного власника.

Рисунок 2.4 – Відмивання доходів через страхову компанію та ризикові інструменти

Джерело: розроблено автором на основі [31]

У наведеному прикладі суб'єкт підвищеного ризику, зокрема особа, яка перебуває під санкційними обмеженнями, використовує підконтрольну юридичну особу як інструмент для прихованого переміщення та легалізації коштів через механізми страхування. З цією метою застосовуються спеціалізовані страхові продукти, зокрема договори страхування екологічних ризиків із суттєво завищеними страховими сумами, економічна обґрунтованість яких не відповідає реальному масштабу діяльності страхувальника або характеру застрахованих ризиків. Схема може реалізовуватися шляхом укладення договорів із непропорційно високими страховими платежами або подальшого формування страхових виплат за умов настання формальних чи штучно створених страхових випадків.

У результаті відбувається створення видимості легітимної фінансової операції, тоді як фактична мета полягає у виведенні коштів, їх маскуванні або обході встановлених санкційних обмежень.

Отже, організація фінансового моніторингу у АТ СК «УСГ» має системний і комплексний характер та базується на поєднанні чітко визначених організаційних засад і практичних процедур.

Ключову роль у функціонуванні цієї системи відіграє відповідальний працівник, який забезпечує координацію діяльності підрозділів, дотримання вимог законодавства та ефективність реалізації контрольних заходів. Водночас вагоме значення мають внутрішні нормативні документи, що регламентують порядок здійснення фінансового моніторингу та забезпечують єдність підходів у діяльності страховика.

Реалізація фінансового моніторингу здійснюється через систему взаємопов'язаних процедур, що охоплюють ідентифікацію та верифікацію клієнтів, оцінку ризиків, виявлення підозрілих операцій, внутрішній контроль і взаємодію з державними органами. Такий підхід забезпечує інтеграцію фінансового моніторингу у всі етапи взаємодії з клієнтом і дозволяє своєчасно виявляти та мінімізувати фінансові ризики. Таким чином, система фінансового моніторингу в АТ СК «УСГ» відповідає сучасним вимогам регуляторного середовища та сприяє підвищенню рівня фінансової безпеки страхової компанії.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

3.1 Проблемні аспекти фінансового моніторингу у страхуванні

Сучасні умови функціонування страхового ринку характеризуються зростанням обсягів фінансових операцій, ускладненням фінансових інструментів та посиленням регуляторних вимог у сфері фінансового моніторингу. У таких умовах система фінансового моніторингу набуває особливого значення як інструмент забезпечення фінансової безпеки страховика та запобігання використанню його послуг у незаконних цілях. Водночас, незважаючи на сформованість відповідної системи та її формальну відповідність вимогам законодавства, у діяльності страхових компаній зберігається низка проблем, що обмежують ефективність її функціонування. У науковій літературі фінансовий моніторинг розглядається як важливий інструмент забезпечення фінансової та національної безпеки, який поєднує комплекс організаційних, правових, інформаційних та контрольних заходів, спрямованих на виявлення й мінімізацію ризиків легалізації незаконних доходів. Саме тому ефективність його функціонування значною мірою залежить від узгодженої роботи всіх елементів системи та здатності своєчасно реагувати на потенційні загрози [12]. Їх виникнення зумовлене як специфікою страхового ринку, так і практичними аспектами організації фінансового моніторингу.

У діяльності АТ СК «УСГ», як і в інших страхових організаціях, система фінансового моніторингу охоплює значні обсяги клієнтів і фінансових операцій, що висуває підвищені вимоги до якості її функціонування. Це зумовлює необхідність детального аналізу проблем, що виникають у процесі реалізації процедур фінансового моніторингу.

Однією з ключових проблем є формальний підхід до виконання процедур фінансового моніторингу. У практичній діяльності це може проявлятися в тому, що працівники обмежуються лише виконанням мінімально необхідних вимог щодо збору та фіксації інформації про клієнтів без належного аналізу її змісту. Зокрема, ідентифікація клієнта часто зводиться до перевірки документів і внесення даних до системи, тоді як аналіз фінансової поведінки клієнта, джерел походження коштів і економічної доцільності операцій здійснюється недостатньо глибоко. У діяльності АТ СК «УСГ» така проблема може бути зумовлена значним обсягом клієнтської бази та великою кількістю укладених страхових договорів, що створює додаткове навантаження на працівників. У таких умовах зростає ризик того, що процедури фінансового моніторингу виконуються формально, без належної уваги до потенційних ризиків. Це особливо актуально на етапі первинної ідентифікації клієнтів, коли закладається основа для подальшого моніторингу їх операцій. Формальний підхід також може проявлятися у недостатньому аналізі нетипових фінансових операцій. Наприклад, дострокове розірвання договорів страхування, значні або багаторазові платежі, зміна вигодонабувачів чи інші нестандартні дії клієнтів можуть не отримувати належної уваги з боку працівників [15]. У результаті такі операції не ідентифікуються як підозрілі або не передаються для подальшого аналізу відповідальному працівнику. Наслідком цього є зниження якості оцінки ризиків клієнтів і підвищення ймовірності пропуску підозрілих фінансових операцій. Крім того, формальне виконання процедур фінансового моніторингу може призводити до невідповідності діяльності компанії вимогам законодавства та підвищення регуляторних ризиків. Як зазначають дослідники, однією з ключових характеристик ефективного фінансового моніторингу є застосування ризик-орієнтованого підходу, який передбачає не лише формальне виконання процедур ідентифікації клієнтів, а й комплексний аналіз їх фінансової поведінки, джерел походження коштів та економічної сутності здійснюваних операцій [12]. У зв'язку з цим формальне виконання вимог фінансового моніторингу суттєво знижує його превентивний потенціал

Суттєвим обмеженням є також недостатній рівень автоматизації процесів фінансового моніторингу. Незважаючи на те, що у АТ СК «УСГ» застосовуються інформаційні системи для обробки даних клієнтів і реєстрації фінансових операцій, значна частина процедур фінансового моніторингу все ще потребує участі працівників і виконується в ручному або напівавтоматичному режимі. Зокрема, автоматизація не завжди охоплює повний цикл аналізу фінансових операцій: від первинного збору інформації до оцінки ризиків і формування висновків щодо підозрілих операцій. У результаті значний обсяг аналітичної роботи покладається на працівників, що ускладнює своєчасне виявлення нетипових або ризикових транзакцій. Це особливо актуально в умовах великої клієнтської бази та значної кількості страхових договорів, характерних для АТ СК «УСГ». Недостатній рівень автоматизації також обмежує можливості застосування сучасних аналітичних інструментів, зокрема систем виявлення підозрілих операцій на основі заданих алгоритмів або ризикових індикаторів. Відсутність або обмежене використання таких інструментів знижує здатність компанії оперативно реагувати на потенційні загрози та підвищує залежність від людського фактору. Крім того, ручна обробка інформації збільшує ймовірність технічних помилок, неточностей або пропуску важливих деталей під час аналізу фінансових операцій. Це може призводити до несвоєчасного виявлення підозрілих операцій або неправильного визначення рівня ризику клієнтів. У підсумку недостатній рівень автоматизації процесів фінансового моніторингу у АТ СК «УСГ» ускладнює забезпечення оперативності, точності та повноти контролю фінансових операцій, що потребує подальшого впровадження сучасних інформаційних технологій і вдосконалення автоматизованих систем аналізу.

Важливим фактором, що суттєво впливає на ефективність фінансового моніторингу, є людський фактор. Незважаючи на наявність встановлених процедур і внутрішніх регламентів, значна частина процесів фінансового моніторингу залежить від професійної компетентності, уважності та відповідальності працівників. Помилки при обробці інформації, недостатній рівень підготовки персоналу або формальне ставлення до виконання обов'язків можуть призводити

до неправильного визначення рівня ризику клієнтів, некоректної інтерпретації фінансових операцій або пропуску ознак підозрілої діяльності. У діяльності АТ СК «УСГ» ця проблема набуває особливої актуальності у зв'язку зі значними обсягами інформації, що обробляється, та великою кількістю страхових договорів. Працівники різних підрозділів — від менеджерів із продажу до співробітників фінансового та комплаєнс-напрямів — беруть участь у процесах фінансового моніторингу, що вимагає високого рівня узгодженості їх дій і однакового розуміння встановлених процедур. За відсутності належного рівня підготовки або чіткої координації між підрозділами можуть виникати помилки на різних етапах обробки інформації. Людський фактор також проявляється у суб'єктивності оцінки фінансових операцій. У випадках, коли аналіз здійснюється без достатньої підтримки автоматизованих систем, працівники можуть по-різному трактувати одні й ті самі операції, що призводить до неоднорідності підходів до оцінки ризиків. Це особливо критично для виявлення нетипових або складних фінансових схем, які потребують глибокого аналізу та відповідного досвіду. Крім того, значне навантаження на працівників може знижувати якість виконання процедур фінансового моніторингу. У умовах великого обсягу клієнтських операцій існує ризик пропуску важливої інформації або недостатньо детального аналізу фінансової поведінки клієнтів. Це, у свою чергу, підвищує ймовірність несвоєчасного виявлення підозрілих операцій.

Ще однією суттєвою проблемою функціонування системи фінансового моніторингу є недостатня інтеграція між структурними підрозділами страхової компанії. Фінансовий моніторинг за своєю природою є комплексним процесом, що передбачає участь різних служб - від підрозділів продажів, які безпосередньо взаємодіють із клієнтами, до фінансового відділу, комплаєнс-підрозділу та служби внутрішнього аудиту. Ефективність цієї системи значною мірою залежить від узгодженості їх дій та своєчасного обміну інформацією. У діяльності АТ СК «УСГ», з огляду на значні обсяги клієнтських операцій і розгалужену організаційну структуру, питання координації між підрозділами набуває особливої актуальності. На практиці інформація про клієнта формується на різних етапах взаємодії:

первинні дані збираються під час укладення договору, додаткова інформація накопичується в процесі обслуговування, а фінансові операції аналізуються іншими підрозділами. За відсутності належної інтеграції ці дані можуть залишатися розрізненими, що ускладнює формування повного фінансового профілю клієнта. Недостатній рівень взаємодії між підрозділами може призводити до затримок у передачі інформації або її часткової втрати. Наприклад, дані, отримані підрозділом продажів, можуть не в повному обсязі передаватися до фінансового чи комплаєнс-напрямку, що знижує якість подальшого аналізу. У результаті окремі ознаки ризикової поведінки клієнта можуть залишатися непоміченими або недооціненими. Крім того, відсутність єдиних підходів до обробки інформації та недостатня координація дій можуть призводити до дублювання функцій або, навпаки, до виникнення “зон відповідальності”, які залишаються поза належним контролем. Це негативно впливає на оперативність прийняття рішень та ефективність реагування на підозрілі фінансові операції. Така ситуація суперечить сучасному розумінню фінансового моніторингу як цілісної системи взаємопов’язаних заходів, ефективність якої визначається не лише діяльністю окремих підрозділів, а й якістю інформаційної взаємодії між усіма учасниками процесу контролю [12].

Окремо слід зазначити, що складність процедур фінансового моніторингу залежить від виду страхування. У діяльності АТ СК «УСГ» у сфері ризикового страхування контроль є відносно простішим через короткостроковий характер договорів. Натомість у страхуванні життя, яке передбачає довгострокові фінансові зобов’язання та значні грошові потоки, зростає складність оцінки ризиків і необхідність більш ретельного контролю.

Додатково слід зазначити, що в умовах воєнного стану функціонування системи фінансового моніторингу у страхових компаніях суттєво ускладнюється та супроводжується появою нових ризиків і загроз [23].

Насамперед спостерігається зростання обсягів нестандартних фінансових операцій. Це пов’язано з активною міграцією населення, зміною структури доходів громадян, використанням альтернативних каналів розрахунків та підвищеною

часткою готівкових операцій. У таких умовах традиційні моделі поведінки клієнтів змінюються, що ускладнює їх аналіз і знижує ефективність стандартних індикаторів ризику. Для страхових компаній це означає необхідність перегляду підходів до оцінки фінансових операцій і більш гнучкого застосування ризик-орієнтованого підходу.

Водночас зростає ризик використання страхових продуктів для легалізації (відмивання) доходів [31]. Страхові договори можуть застосовуватися як інструмент маскування фінансових потоків, зокрема через дострокове розірвання договорів, здійснення багаторазових страхових платежів або зміну вигодонабувачів. В умовах воєнного стану такі операції можуть бути складніше ідентифікувати, оскільки вони маскуються під реальні економічні потреби клієнтів [24].

Суттєвою проблемою є також складність перевірки клієнтів, що зумовлена обмеженим доступом до інформаційних ресурсів. Частина державних реєстрів може працювати з перебоями або мати обмежений функціонал, що ускладнює процедури ідентифікації та верифікації клієнтів. Крім того, переміщення осіб, зміна місця проживання та втрата документів створюють додаткові труднощі у встановленні достовірної інформації про клієнтів і їх фінансову діяльність.

Не менш важливим чинником є нестабільність фінансових потоків і зниження ліквідності ринку. Воєнні дії впливають на платоспроможність клієнтів, обсяги страхових премій і структуру страхових виплат. Це призводить до зростання фінансових ризиків для страховиків і ускладнює прогнозування фінансової поведінки клієнтів. У таких умовах фінансовий моніторинг повинен адаптуватися до змін економічного середовища та враховувати підвищений рівень невизначеності.

Таким чином, воєнний стан створює додаткові виклики для системи фінансового моніторингу в страхових компаніях, що потребує посилення контролю, удосконалення процедур перевірки клієнтів і впровадження більш гнучких та адаптивних механізмів управління ризиками.

Дослідження сучасних підходів до організації фінансового моніторингу свідчать, що його ефективність безпосередньо пов'язана із рівнем нормативно-правового, організаційного, інформаційного та інституційного забезпечення. У свою чергу, наявність недоліків хоча б в одному з цих елементів негативно впливає на здатність суб'єкта фінансового моніторингу своєчасно виявляти ризикові операції та забезпечувати належний рівень фінансової безпеки [12].

Суттєвим обмеженням ефективного функціонування системи фінансового моніторингу є недостатній рівень автоматизації відповідних процесів. Незважаючи на використання інформаційних систем для обробки даних клієнтів і реєстрації фінансових операцій, значна частина процедур все ще виконується в ручному або напівавтоматичному режимі. Це ускладнює своєчасне виявлення нетипових або ризикових операцій, особливо в умовах значних обсягів клієнтської бази та фінансових транзакцій. Крім того, обмежене використання сучасних аналітичних інструментів і алгоритмів виявлення підозрілих операцій знижує здатність компанії оперативно реагувати на потенційні загрози та підвищує залежність від людського фактору. У результаті це негативно впливає на точність, оперативність і повноту фінансового моніторингу та потребує подальшого впровадження сучасних інформаційних технологій.

Отже, аналіз функціонування системи фінансового моніторингу в страхових організаціях, зокрема у АТ СК «УСГ», свідчить про наявність комплексу взаємопов'язаних проблем, що знижують ефективність її практичної реалізації. Поєднання формального підходу до виконання процедур, недостатнього рівня автоматизації, впливу людського фактору та обмеженої інтеграції між підрозділами ускладнює своєчасне виявлення ризикових фінансових операцій і формування повноцінного фінансового профілю клієнта.

Особливої актуальності ці проблеми набувають в умовах воєнного стану, який суттєво ускладнює процес оцінки ризиків. Зміна поведінки клієнтів, нестабільність фінансових потоків, обмежений доступ до інформаційних ресурсів і підвищений рівень невизначеності об'єктивно знижують можливості своєчасного та якісного аналізу фінансових операцій. У таких умовах традиційні підходи до

фінансового моніторингу виявляються недостатньо ефективними, а ризик невиявлення підозрілих операцій зростає.

Таким чином, існуючі проблеми мають системний характер і потребують комплексного вирішення, спрямованого на підвищення гнучкості та адаптивності системи фінансового моніторингу, удосконалення інструментів аналізу ризиків і забезпечення можливості їх своєчасної оцінки навіть в умовах підвищеної нестабільності зовнішнього середовища.

Важливо зазначити, що виявлені проблеми функціонування системи фінансового моніторингу мають не ізольований, а взаємопов'язаний характер. Кожен із зазначених факторів не лише самостійно впливає на ефективність контролю, але й посилює дію інших обмежень. Зокрема, недостатній рівень автоматизації підсилює вплив людського фактору, а обмежена інтеграція між підрозділами ускладнює повноцінне використання наявної інформації про клієнтів і їх фінансові операції.

У таких умовах знижується ефективність застосування ризик-орієнтованого підходу, який є ключовим елементом сучасної системи фінансового моніторингу. Формальна класифікація клієнтів за рівнями ризику без належного оновлення їх фінансового профілю та глибокого аналізу поведінки призводить до викривлення результатів оцінки ризиків. У результаті частина потенційно ризикових операцій може залишатися поза увагою, що підвищує ймовірність їх невиявлення.

Крім того, в умовах нестабільного зовнішнього середовища значно зростає значення оперативності прийняття рішень у сфері фінансового моніторингу. Однак наявні організаційні та технологічні обмеження не завжди дозволяють забезпечити своєчасну обробку інформації та реагування на підозрілі фінансові операції. Це створює додаткові ризики як для самої страхової компанії, так і для фінансової системи загалом.

Отже, наявні проблеми функціонування фінансового моніторингу в страхових організаціях, зокрема у АТ СК «УСГ», зумовлюють необхідність їх системного вирішення. Це потребує підвищення рівня автоматизації процесів, удосконалення внутрішніх процедур, розвитку системи навчання персоналу та

посилення взаємодії між структурними підрозділами. Крім того, важливим напрямом подальшого розвитку є зміцнення нормативно-правового, організаційного та інформаційного забезпечення фінансового моніторингу, що відповідає сучасним науковим підходам до розуміння його ролі як одного з інструментів забезпечення фінансової та економічної безпеки [12].

3.2 Напрями вдосконалення системи фінансового моніторингу у страховій компанії

Враховуючи виявлені проблеми, підвищення ефективності системи фінансового моніторингу у страхових організаціях потребує комплексного підходу, що поєднує організаційні, технологічні та кадрові заходи.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності системи фінансового моніторингу є підвищення рівня автоматизації відповідних процесів. У сучасних умовах значних обсягів фінансових операцій та клієнтських даних використання традиційних методів аналізу стає недостатньо ефективним. У зв'язку з цим доцільним є впровадження сучасних інформаційних систем, здатних автоматично обробляти великі масиви даних, здійснювати моніторинг фінансових операцій у режимі реального часу та виявляти підозрілі транзакції на основі заданих алгоритмів і ризикових індикаторів.

У міжнародній практиці широко застосовуються технології штучного інтелекту та машинного навчання, які дозволяють не лише виявляти аномальні операції, але й прогнозувати потенційні ризики на основі поведінкових моделей клієнтів. Такі системи забезпечують більш високий рівень точності аналізу, зменшують залежність від людського фактору та підвищують оперативність реагування на підозрілі фінансові операції [25].

Другим важливим напрямом є розвиток ризик-орієнтованого підходу, який відповідає рекомендаціям FATF. Застосування такого підходу передбачає концентрацію ресурсів страхової компанії на найбільш ризикових клієнтах, продуктах та операціях. Це дозволяє підвищити ефективність фінансового моніторингу, уникнути надмірного контролю щодо клієнтів із низьким рівнем ризику та оптимізувати використання ресурсів. Водночас важливим є постійне оновлення критеріїв оцінки ризиків з урахуванням змін у фінансовому середовищі, особливо в умовах воєнного стану.

Третім напрямом удосконалення є підвищення кваліфікації персоналу, який здійснює фінансовий моніторинг. Оскільки значна частина процедур залежить від професійних навичок працівників, важливим є регулярне проведення навчань, тренінгів і підвищення кваліфікації. Особливу увагу слід приділяти ознайомленню персоналу з новими схемами легалізації доходів, сучасними методами аналізу фінансових операцій, а також змінами у законодавстві. Це дозволить зменшити вплив людського фактору та підвищити якість прийняття рішень у сфері фінансового моніторингу.

Важливим заходом є також посилення інтеграції між структурними підрозділами страхової компанії. Ефективна взаємодія між підрозділами продажів, фінансів, комплаєнсу та внутрішнього аудиту є необхідною умовою для забезпечення комплексного підходу до фінансового моніторингу. Це може бути досягнуто шляхом впровадження єдиних інформаційних систем, що забезпечують доступ до актуальної інформації про клієнтів і їх операції, створення внутрішніх комунікаційних платформ, а також чіткого розподілу функцій і відповідальності між підрозділами. Такий підхід дозволяє уникнути інформаційних розривів і підвищити якість аналізу фінансових операцій.

Окрему увагу слід приділити розвитку інформаційної взаємодії з державними органами, зокрема з Державна служба фінансового моніторингу України. Ефективний обмін інформацією щодо підозрілих операцій сприяє своєчасному виявленню фінансових правопорушень і підвищує загальний рівень фінансової безпеки. У цьому контексті важливим є вдосконалення електронних

каналів зв'язку, забезпечення оперативності передачі інформації та підвищення рівня захисту даних. Крім того, доцільним є розширення співпраці між державними органами та фінансовими установами з метою обміну аналітичною інформацією та узгодження підходів до оцінки ризиків.

Зарубіжний досвід функціонування систем фінансового моніторингу свідчить про те, що їх ефективність значною мірою залежить від рівня технологічного розвитку, організаційної взаємодії та гнучкості у реагуванні на нові фінансові ризики. У розвинених країнах система фінансового моніторингу базується на комплексному підході, який поєднує сучасні цифрові рішення, ефективну координацію між учасниками та постійне вдосконалення методів оцінки ризиків.

Одним із ключових елементів є активне використання цифрових технологій. У провідних фінансових системах широко застосовуються автоматизовані платформи аналізу фінансових операцій, що функціонують у режимі реального часу. Такі системи дозволяють обробляти значні обсяги даних, швидко виявляти нетипові транзакції та формувати ризик-профілі клієнтів. Особливого поширення набули технології штучного інтелекту та машинного навчання, які забезпечують більш точну ідентифікацію підозрілих операцій та знижують вплив людського фактору.

Важливим напрямом є також інтеграція баз даних. У зарубіжній практиці активно впроваджуються єдині інформаційні системи, що забезпечують доступ до консолідованої інформації про клієнтів, їх фінансову діяльність та історію операцій. Це дозволяє формувати комплексний фінансовий профіль клієнта та підвищує ефективність аналізу ризиків. Водночас інтеграція державних реєстрів і баз даних фінансових установ сприяє більш якісній ідентифікації клієнтів та перевірці достовірності їх даних.

Ще одним важливим аспектом є активна взаємодія між державним і приватним сектором. У багатьох країнах налагоджена ефективна система обміну інформацією між фінансовими установами та державними органами, що здійснюють фінансовий моніторинг. Така взаємодія дозволяє оперативно реагувати

на нові схеми відмивання коштів, узгоджувати підходи до оцінки ризиків та підвищувати загальний рівень фінансової безпеки.

Крім того, ефективна система фінансового моніторингу передбачає постійне оновлення підходів до оцінки ризиків. У міжнародній практиці ризик-орієнтований підхід постійно адаптується до змін у фінансовому середовищі, зокрема появи нових фінансових інструментів, цифрових активів і трансформації економічних процесів. Це дозволяє забезпечити гнучкість системи фінансового моніторингу та її здатність протидіяти сучасним фінансовим загрозам.

Імплементація зазначених підходів в Україні є важливим напрямом удосконалення системи фінансового моніторингу. Зокрема, доцільним є розширення використання цифрових технологій, інтеграція інформаційних ресурсів, розвиток співпраці між державними органами та фінансовими установами, а також постійне оновлення методів оцінки ризиків з урахуванням міжнародного досвіду. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню прозорості фінансового сектору, зміцненню довіри до фінансових установ і зниженню рівня фінансових правопорушень

Отже, система фінансового моніторингу у страхових організаціях функціонує відповідно до законодавчих вимог, проте має низку проблем, які знижують її ефективність. До основних з них належать формальний підхід до виконання процедур, недостатній рівень автоматизації, вплив людського фактору та слабка інтеграція між підрозділами. В умовах воєнного стану ці проблеми посилюються через зростання нестандартних фінансових операцій, складність перевірки клієнтів та нестабільність фінансового середовища. Аналіз зарубіжного досвіду показав, що підвищення ефективності фінансового моніторингу можливе за рахунок впровадження сучасних інформаційних технологій, розвитку ризик-орієнтованого підходу, підвищення кваліфікації персоналу та посилення взаємодії між підрозділами і державними органами.

Важливим чинником удосконалення системи фінансового моніторингу є врахування актуальних вимог регулятора, зокрема положень постанови Правління Національний банк України №107, яка встановлює підвищені вимоги до організації

системи фінансового моніторингу, застосування ризик-орієнтованого підходу та внутрішнього контролю. Зазначена постанова акцентує увагу на необхідності належної ідентифікації та верифікації клієнтів, постійного оновлення їх фінансового профілю, а також удосконалення процедур виявлення підозрілих фінансових операцій.

Поряд із цим, важливе значення має Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який визначає загальні принципи функціонування системи фінансового моніторингу та закріплює обов'язок застосування ризик-орієнтованого підходу. У сучасних умовах його положення набувають особливої актуальності, оскільки передбачають необхідність постійної адаптації процедур фінансового моніторингу до змін у фінансовому середовищі та поведінці клієнтів.

Урахування вимог зазначених нормативно-правових актів сприяє підвищенню якості фінансового моніторингу, забезпечує узгодженість внутрішніх процедур страховика з регуляторними стандартами та створює передумови для більш ефективного управління фінансовими ризиками.

Отже, фінансовий моніторинг є невід'ємною складовою системи фінансової безпеки держави, оскільки саме через контроль за фінансовими потоками забезпечується протидія легалізації незаконних доходів, фінансуванню тероризму та іншим загрозам економічній стабільності. У разі неефективного функціонування цієї системи зростає ризик дестабілізації фінансового сектору, що безпосередньо впливає на загальний рівень безпеки країни.

У зв'язку з цим першочергового значення набуває необхідність посилення практичної ефективності фінансового моніторингу, що передбачає впровадження сучасних автоматизованих систем аналізу фінансових операцій, підвищення якості ризик-орієнтованого підходу, забезпечення належного рівня підготовки персоналу, а також посилення взаємодії між фінансовими установами та державними органами. Реалізація зазначених заходів дозволить підвищити здатність системи фінансового моніторингу своєчасно виявляти та нейтралізувати фінансові загрози.

Аналіз зарубіжних практик дозволяє визначити конкретні механізми, впровадження яких може суттєво підвищити ефективність фінансового моніторингу у вітчизняних страхових компаніях. Зокрема, у Великій Британії впроваджено систему “Suspicious Activity Reports” (SARs), яка зобов’язує суб’єктів первинного фінансового моніторингу, включаючи страховиків, подавати структуровані повідомлення до Агентства з фінансових злочинів (NCA). Аналогічну роль в Україні відіграє Держфінмоніторинг, проте рівень стандартизації та автоматизації подання звітності потребує подальшого вдосконалення. Для АТ СК “УСГ” це означає необхідність розроблення чітких внутрішніх стандартів формування повідомлень, що зменшить суб’єктивність оцінки та скоротить час реагування [26; 27; 28].

Показовим є також німецький досвід реалізації принципу “Know Your Customer” у страховому секторі. Федеральне управління фінансового нагляду Німеччини (BaFin) вимагає від страховиків обов’язкового проведення поглибленої перевірки клієнтів (Enhanced Due Diligence) не лише на етапі укладення договору, а й протягом усього строку дії страхового полісу, що суттєво знижує ризики використання страхових продуктів у схемах відмивання коштів [29]. Впровадження подібного підходу в діяльності АТ СК “УСГ” означало б перегляд чинного регламенту оновлення фінансового профілю клієнтів і запровадження систематичного моніторингу не лише щодо нових, а й чинних страхувальників із середнім та висококим рівнем ризику.

У Польщі ефективно функціонує модель публічно-приватного партнерства у сфері фінансового моніторингу, за якої Генеральний інспектор фінансової інформації (GIIF) регулярно публікує дорадчі матеріали щодо типових схем відмивання коштів і нових ризиків, адаптовані до конкретних секторів, зокрема страхового. В Україні подібна практика лише розвивається, і її запровадження дозволило б страховим компаніям, у тому числі АТ СК “УСГ”, своєчасно адаптувати внутрішні процедури до актуальних загроз [30]. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли з’являються нові нестандартні фінансові схеми.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно розглянути сутність, значення та особливості організації фінансового моніторингу у діяльності страхової компанії, а також визначити ключові проблеми його функціонування та напрями їх вирішення. У процесі аналізу було встановлено взаємозв'язок між якістю реалізації процедур фінансового моніторингу, рівнем управління ризиками та загальною ефективністю діяльності страховика. Отримані результати дають змогу узагальнити основні теоретичні положення та практичні аспекти досліджуваної проблематики, що створює підґрунтя для формулювання відповідних висновків. У зв'язку з цим доцільно подати такі висновки:

1. Фінансовий моніторинг у діяльності страховика є комплексною економіко-правовою категорією, що поєднує функції фінансового контролю, управління ризиками та протидії фінансовим правопорушенням. Його сутність полягає у забезпеченні прозорості фінансових потоків, своєчасному виявленні підозрілих операцій та мінімізації ризиків використання страхових послуг у незаконних цілях.

2. Ефективність фінансового моніторингу забезпечується реалізацією ключових принципів, зокрема ризик-орієнтованого підходу, превентивності, координації суб'єктів та інформаційної відкритості, а також виконанням взаємопов'язаних функцій - превентивної, контрольної, аналітичної, інформаційної та регулятивної, що в сукупності формують основу системи протидії фінансовим правопорушенням.

3. Організація фінансового моніторингу в Україні базується на дворівневій системі, що поєднує державний та первинний рівні контролю, забезпечуючи комплексний підхід до виявлення та запобігання фінансовим правопорушенням. Така система є важливою складовою фінансової безпеки держави та визначає необхідність постійного вдосконалення механізмів фінансового моніторингу в діяльності страхових компаній.

4. Фінансовий моніторинг у страховій діяльності має специфічні особливості, зумовлені характером страхових продуктів, довгостроковістю зобов'язань та значними обсягами фінансових потоків, що підвищує ризики використання страхування у схемах легалізації доходів і потребує посиленого контролю на всіх етапах взаємодії з клієнтами.

5. Важливою умовою ефективного функціонування системи фінансового моніторингу є належна організація внутрішніх процедур, які включають ідентифікацію та верифікацію клієнтів, оцінку їх ділової репутації, моніторинг фінансових операцій та інформаційну взаємодію з уповноваженими органами, що забезпечує цілісність системи контролю.

6. Фінансовий моніторинг виконує не лише контрольну, а й стратегічну функцію, впливаючи на рівень довіри до страхової компанії, її репутацію та конкурентоспроможність, що підкреслює його значення як інструменту забезпечення стабільності фінансового ринку.

7. Фінансовий моніторинг у страховій компанії займає центральне місце в системі внутрішнього контролю, оскільки охоплює всі етапи взаємодії з клієнтами та забезпечує контроль фінансових операцій. Він тісно пов'язаний із функціями комплаєнсу, управління ризиками та внутрішнього аудиту, забезпечуючи їх узгоджену взаємодію. Як інтегруючий елемент, фінансовий моніторинг сприяє своєчасному виявленню фінансових ризиків, підвищенню прозорості діяльності страховика та дотриманню вимог законодавства.

8. Організація фінансового моніторингу у страховій компанії має комплексний і системний характер та ґрунтується на поєднанні організаційних, нормативних і практичних заходів. Вона охоплює всі етапи взаємодії з клієнтами — від їх ідентифікації та оцінки ризиків до постійного моніторингу фінансових операцій і взаємодії з державними органами. Ключову роль у цій системі відіграє відповідальний працівник, який забезпечує координацію процесів та дотримання вимог законодавства. Ефективність організації фінансового моніторингу визначається узгодженістю дій структурних підрозділів, якістю внутрішніх процедур, рівнем автоматизації процесів та здатністю системи адаптуватися до

змін зовнішнього середовища. У сукупності це забезпечує належний рівень фінансового контролю, мінімізацію ризиків та зміцнення фінансової безпеки страхової компанії.

9. Отже, функціонування системи фінансового моніторингу у страховій компанії супроводжується низкою системних проблем, серед яких формальний підхід до виконання процедур, недостатній рівень автоматизації, вплив людського фактору та обмежена інтеграція між підрозділами. У сукупності це ускладнює своєчасне виявлення ризикових фінансових операцій і знижує ефективність контролю, що особливо загострюється в умовах нестабільного зовнішнього середовища, зокрема воєнного стану. Це зумовлює необхідність комплексного вдосконалення системи фінансового моніторингу та підвищення її адаптивності до сучасних викликів.

10. Перспективи розвитку системи фінансового моніторингу у страховій компанії пов'язані з підвищенням рівня її технологічності, гнучкості та інтегрованості в загальну систему управління ризиками. Подальший розвиток має ґрунтуватися на впровадженні сучасних цифрових рішень, удосконаленні ризик-орієнтованого підходу, підвищенні кваліфікації персоналу та посиленні взаємодії між структурними підрозділами і державними органами. Реалізація цих напрямів дозволить забезпечити своєчасне виявлення фінансових ризиків, підвищити ефективність контролю та зміцнити фінансову безпеку страхової компанії в умовах динамічного зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смагло О.В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-28>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/341/326> (дата звернення: 25.04.2026).
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України: Постанова Правління НБУ від 19.05.2020 № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Канцір І., Брицька М. Фінансовий моніторинг у контексті протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1 (34). С. 83–90.
5. Вовчак О., Канцір В., Канцір І. Фінансовий моніторинг як економіко-правовий метод протидії тероризму. *Банківська справа*. 2019. № 2. С. 54–63.
6. Кузьменко О. В., Доценко Т. В., Скринька Л. О. Фінансовий моніторинг: система контролю та запобігання фінансовим злочинам. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2019. Вип. 49. С. 112–121.
7. Кузьменко О. В., Бойко А. О., Яровенко Г. М., Доценко Т. В. Комплексний підхід до розуміння фінансового моніторингу. *Вісник СумДУ. Серія “Економіка”*. 2020. № 1. С. 15–24.

8. Грабчук О. М., Супрунова І. В. Інституційне забезпечення фінансового моніторингу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”*. 2020. Вип. 2 (56). С. 142–148.
9. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 25.04.2026).
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 “Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 25.04.2026).
11. Постанова Правління Національного банку України від 26.04.2019 № 65 “Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text> (дата звернення: 25.04.2026).
12. Пушак Я. Я., Трушкіна Н. В. Сутність поняття “фінансовий моніторинг” у контексті забезпечення національної безпеки. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2 (41). С. 197–203. DOI: 10.37405/1729-7206.2021.2(41).197-203.
13. Баранов О. А. Ризик-орієнтований підхід у системі фінансового моніторингу страхових компаній. *Фінанси України*. 2021. № 5. С. 78–91.
14. Берізко В. М. Організаційно-правові засади фінансового моніторингу суб’єктів страхового ринку. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 118–126.
15. Буткевич С. А. Запобігання легалізації злочинних доходів через страховий сектор: монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2019. 264 с.
16. Коваленко С. В. Особливості фінансового контролю в страхових організаціях. *Економіка та управління на транспорті*. 2020. Вип. 10. С. 55–62.
17. Пацурія Н. Б. Комплаєнс-контроль у системі корпоративного управління страхових компаній: зміни правових підходів // *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4221> (дата звернення: 25.04.2026).

18. Подра О. П., Петришин Н. Я. Теоретико-методичні засади управління ризиками страхових компаній // *Вісник КНЕУ*. 2020. №2. С. 70–78. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/smeu/vsi-vypusky/vypusk-2-nomer-2-2020> (дата звернення: 25.04.2026).
19. Василик О. Д. Фінансова безпека страхового ринку в умовах інтеграції: монографія. Дніпро: ЛІРА, 2020. 192 с.
20. Директива ЄС 2015/849 Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів або фінансування тероризму. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849> (дата звернення: 25.04.2026).
21. FATF Recommendations. Financial Action Task Force. 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html> (дата звернення: 25.04.2026).
22. АТ СК “УСГ”: офіційний сайт. URL: <https://www.usg.ua/> (дата звернення: 25.04.2026).
23. Національна оцінка ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму в Україні. Держфінмоніторинг України, 2022. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/nacionalni-riziki/naczionalna-oczinka-rizikiv/oprilyudnennya-zvitu-pro-provedennya-naczionalnoji-oczinki-rizikiv.html> (дата звернення: 25.04.2026).
24. Терещенко О. О. Фінансовий моніторинг страхових організацій в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 2 (248). С. 67–75.
25. Момот Т. В. Цифровізація фінансового моніторингу: технології штучного інтелекту та машинного навчання. *Бізнес-інформ*. 2022. № 11. С. 185–192.
26. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата звернення: 25.04.2026).

27. Корнєєв В. В. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення фінансової безпеки страховика. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Т. 1, № 42. С. 48–57.

28. Financial Conduct Authority. Anti-money laundering annual report 2022/2023. London: FCA, 2023. 68 p. URL: <https://www.fca.org.uk/publication/annual-reports/annual-report-2022-23.pdf> (дата звернення: 25.04.2026).

29. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (BaFin). Guidance on the implementation of the risk-based approach for insurance companies. Bonn: BaFin, 2022. 54 p. URL: https://www.bafin.de/SharedDocs/Downloads/EN/Anlage/dl_Anlage_risikoorientierter_aufsichtsansatz_en_va.pdf (дата звернення: 25.04.2026).

30. Górnicka M., Wronka M. Anti-money laundering regulations in the insurance sector: Polish experience. *Financial Sciences*. 2021. Vol. 26, No. 4. P. 18–30. DOI: 10.15611/fins.2021.4.02.

31. Держфінмоніторинг. Типологічні дослідження: характерні схеми відмивання коштів через страховий сектор. Київ: ДСФМУ, 2022. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/robota-z-gromadskistyuu/tipologichni-doslidzhennya.html> (дата звернення: 25.04.2026).

32. Стецюк Т., Димніч О. Фінансовий моніторинг у страхових організаціях: інтеграція ризик-орієнтованого підходу. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 17. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/438> (дата звернення: 25.04.2026).

33. Стецюк Т. І. Синергія фінансового моніторингу та маркетингових комунікацій у діяльності небанківських фінансово-кредитних установ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2025. №39(67). С.113–118. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/4496> (дата звернення: 25.04.2026).